NEMZETI NŐNEVELÉS.

XII. ÉVFOLYAM. ÁPRILIS 1891. IV. FÜZET.

LEÁNYAINK LIBERALIS NEVELTSÉGE.

A hasznossági, vagy — közkeletű néven — utilitarius irány ma nagy szerepet játszik társaséletünkben, sőt nevelés-, oktatásügyünk terén is. A családban, továbbá fiú- és leányiskoláinkban és nevelőintézeteinkben az értelem számára foglalja le a foglalkozások és az idő oroszlánrészét, s csak morzsákat juttat a szívnek.

Innen magyarázhatni azt az ellentmondást, hogy míg lányaink a családból és iskolából értelmi tekintetben látszóan nehéz fegyverzettel mennek világgá, addig a szív erényeinek nagy híjával, mondhatni elhagyott állapotban vannak, pedig régen és igazán megmondotta Mme Necker, hogy «a nőknek legyen inkább ízlésük és tanulási könyedségük, mintsem sok tudományuk; s teljességgel nem fonák dolog, ha tudásvágyuk túl tesz tanultságukon». Hasonló szellemben mondotta volt ezelőtt nehány évvel a francziák közoktatásügyi minisztere egyik leány-lyceum megnyitása ünnepélyén az anyáknak: «Hölgyeim, bízzák reánk leányaikat, s meglátják, hogy intézetünkből nem mint tudósok kerülnek ki, hanem mint iskolázottak». Ez a mondás egész programmja a liberalis, — sőt nemzeti leánynevelésnek. Hisz az utilitarius nevelés arra szoktatja az egyest, hogy első sorban mindenben önmagát és saját érdekét tekintse, a liberalis nevelés ellenben arra, hogy mimódon becsülje többre a közérdeket saját szükségleteinél, üzleténél, vagyonánál. És ez a megszokás belevág a nemzeti életbe is, mert a nők, az anyák, a nemzeti erények és erkölcsök letéteményesei, s az erkölcsök fentartására nem a tudás tényei kellenek, hanem közszellem, azaz a közügyért való őszinte lelkesedés és áldozatkészség, egyszóval az igaznak és szépnek őszinte szeretete. Ezeket az erkölcsi vonásokat csak a liberalis nevelés bírja kifejteni, s sohasem az, melynek a *tudás* a bálványa.

A mondottaknak kitünő magyarázatát találjuk abban a szerény kötetben, melyet egy angol középiskola igazgatója nem régiben adott ki,* egybefoglalva benne a felsőbb leányiskolák növendékeihez intézett beszédeit. Szerző gondolatmenete világos, érvelése pedig oly meggyőző, hogy lehetetlen ízelitőül nem köszölnöm a leányok liberalis nevelésére vonatkozó fejtegetéseinek főbb pontjait úgy, a mint a leányok előtt fejtegette.

I.

Azért érdemes a lehető legjobb nevelésben részesülni, mert hatása legtovább fenmarad az értelemben, az elme munkabírásában és élénkségében; s mert az az Önök személyiségét rásegíti, hogy kellemesebb legyen másoknak, hasznosabb másokra nezve, s e mellett természetöket is magasabb fejlettségre segíti.

Lássuk egy-két példában hogyan?

A míveltség neveli érdeklődésöket minden dolog iránt, legyen az művészet, történelem, politika, irodalom, tájkép, utazás, jellem; sőt fokozza még érdeklődésüket barátjaik, hozzátartozóik, cseléd-jeik, sőt mindenki iránt. És eme dolgokra nem az *érdeklődés* adja-e a soha el nem múló bájt? Ugyan ki tudna élni egy teljesen neveletlen nővel? — pl. egy tejáruló falusi leánynyal, vagy egy divatárusnő neveletlen leányával, ki egy hét alatt halálra birna untatni akárkit. Ám a mennyiben az Önök osztályabeli leányok a tejárusnő vagy divatárusnő typusához közelednek: annyiban bizonynyal üres fecsegők, s minden netaláni kedvességök mellett is rémei barátjaiknak, családjaiknak és ismerőseiknek. A sokoldalú és nőttön növő érdekek, kiható élet és hozzáfűződő életczélok és minden társaságban való állandó ékességök és maradandó hatásuk: mindig csak mívelt és aktiv elme gyümölcsei. Íme egy pár eredménye a valóban liberalis nevelésnek.

A neveltség sokat tesz a végre, hogy a tudatlanság előítéletein felülemelkedjünk. Hiszen nincs az életben oly kérlelhetetlen és

* *Three* Addresses to Girls at School, by the Riv. *M. G. Wilson.* London 1890.

legyőzhetetlen akadály, mint egy teljesen tudatlan és korlátolt elméjű nő előítélete, a kinek hozzá még társadalmi állása is van. Ez az a chinai fal, mely minden haladásnak útját állja. Érvelés, tekintély, bizonyítás, tapasztalat, rajta semmit sem fog. És jusson eszökbe, hogy a tudatlanság előítéletei e világban több rossznak voltak a szerzője, mint a gonoszság, sőt a bűn. Gonoszság és bűn nem is nagyon gyakoriak a nők közt; aztán a társadalom amúgy is ellensúlyozza azokat; de azt valljuk be őszintén, hogy a tudatlanság előítéletei bizony nem ritkák.

Gondoljanak továbbá arra is, mint a neveltség szerencsés eredményére, hogy egynehány ember mívelt szelleme mennyivel kellemesebbé teszi azt a társaságot, melyben mozgunk; hogyan alakítja át a társaság hivatalos és feszes formáit könnyed és kellemes érintkezéssé. Mindezt csak mívelt asszonyok tehetik; s menynyivel többet tehetnének, ha többen volnának!

Jusson eszökbe az is, hogy azokban az osztályokban, melyekhez Önök is tartoznak, a mívelt elmék elszaporodása mely nagyon növelné a társadalmi nagy problemákkal bánni tudás erélyét. Mívelt elmék hiányában mindennemű munka fennakad. Nem a jó akaratban van itt hiány, nem is a lelkesültségben, nem is a pénzben; hanem igenis a józan észben, a gyakorolt értelemben. Ha nehéz munkára kerül a sor; ujjunkon megszámlálhatjuk, hogy hány ember rá alkalmas? Egyikben tehetség nincs, másokban kitartás, a harmadikban a mívelteség hiányzik; ismét másban a fenkölt elme. Sok az aratni való, kevés az arató; s e nagy hiányon csak az iskolából kikerült mívelt és erőteljes elmék befolyása segít.

Akkor is kevés jót tesznek Önök e világban, ha nincs széleskörű és erős rokonszenvök t. i. olyan, mely különböző fajú jellemeket ölel fel, és kisebb bántalmakat elbír. Ám az értelemé az első lépés a rokonszenvre, s ennélfogva a nevelés bővíti és edzi rokonszenvünket; megszabadít a tudatlan előítéletektől; ezen a réven megkétszerezi erőinket s alkalmasokká tesz az élet nagyobb változatára és érzékenyekké amaz ismeretlen követelmények iránt, melyeket a jövő ránk róhat.

Említém a tudatlanság korlátoltságát és szívósságát; de van

egy más korlátoltság is, mely nem annyira a tudatlanságban áll, mint inkább a közkeletű eszmékhez való makacs ragaszkodásban. Ez ellen is küzdjenek Önök minden erejökből. A neveletlen ember hajlandó akármely dolgot magában tekinteni s részeit az egészhez való viszonyítás nélkül nézni, mely részekről való bő ismerete csak korlátoltságát növeli. Ennek egyetlen orvossága a liberalis nevelés és az Önök korabeli aktiv kiadású elmékkel való társulás. Próbálják megérteni más emberek szempontjait. Ne gondolják, hogy csak Önök egynehány kiválasztott egyénnel egyetemben vannak az összes igazság és bölcseség birtokában. Egy gépezetbe mindenféle kerék kell, s ezt a *mindenfélét* érteniök kell, ha érteni és javítani akarják a világot.

Nevezetes korszakban élünk, melyben a politikai, társadalmi és vallásos eszmék folyton folyvást változnak. Nem is volt soha nagyobb szükség mívelt értelmű, tiszta fejű és komoly érzésű emberekre, mint ma. És a nők szerepe éppen nem alsórendű. Közetlenül is hatnak; de még inkább közbenjárólag. Hiszen a legjobb emberek, kik valaha éltek, magas eszményeiket oly nemes nők befolyására alkották meg, kik anyáik, nejeik vagy leánytestvéreik voltak. Azok közt a férfiak közt, kik közvélemény tisztítása vagy helyes útra terelése komoly munkájára vannak híva: de egy sincs, a kit a háztájában levő nők elé ne segítsenek, avagy meg ne akadályozzanak. Kevés férfi bírja ki egy-egy szerette nő lenyomó és sülyesztő hatását, ki a közszellemtől elmaradván, nemes és fenkölt törekvésre nem alkalmas, s a kinek eszmeköre kicsinyes és önző. Az ily nők, nemcsak hogy magok nem tesznek semmit, hanem lassan-lassan tönkreteszik barátjaikat, fitestvéreiket vagy férjeiket is. Ezek az alantas érzületű nők; és az e fajták nyomában járó borzalmas sorstól csak a nevelés menti meg Önöket.

És most lássuk egy-két hiányát leánynevelésünknek. A régibb divatú leánynevelésnek minden hiányossága mellett volt egy nagy érdeme, az t. i., hogy nem tanított igen sokat, nem rohant az eredmények után, tehát nem is okozott csömört, sem a tanulás, sem az irodalom iránt. A legjava leányok «étvágygyal» hagyták el az iskolát. Ám én az iskolai tanítás jósága próbájának mindig azt tartom,

hogy hagy-e a fiúkban vagy leányokban étvágyat többre is; megteremti-e azt a tanulás-kedvet, hogy azután maguktól tovább menjenek? Ha valamely tudomány tanítója olyan, hogy életökben soha többé nem kívánkoznak eme tudománybeli előadásra; s ha irodalmi leczkéjök olyan, hogy Shakespearejöket, Spenceröket, Burkejöket, Browningjokat soha többé le nem veszik a könyves polczról: akkor tett legyen bármit az iskola: feláldozta a jövőt a jelennek. Közetlen sikert aratni könnyű; de az néha a későbbi eredmények rovására történik. Törekvésünk ne annyira a tanítás legyen, mint inkább az, hogy növendékeink megkedveljék a tanítást.

A sokat tanítással kapcsolatban az a veszély jár, hogy Önök a nevelés értelmi oldalát túlbecsülik, ellenben annak természetes, emberies, házias és családias elemeit csekélybe veszik. De hát mik Önök otthon szülőik, testvéreik, barátaik, tanulótársaik vagy cselédeik társaságában? Nem jobb-e az a nevelés, mely bővíti rokonszenvöket, megnyítja szívöket és elméjöket mindazoknak a nevelői befolyásoknak, melyek nem könyvekben, se nem iskolai munkában állanak? Nem az ad-e Önöknek finomabb tapintatot? Nem az nyit-e új csatornákat a befolyásra? Lám, az Önök mindennapi élete magasabb rendű neveléssé lehet, s valósággal azzá is lesz a nemes érzületű nőre nézve. Ne tekintsék zavarónak, kínosnak a háztartás tisztét: a szülők, látogatók, gyermekek és mások iránt való kötelességeket. Az élet nevelésének egy része mindama kötelességeket jól, örömest, vidáman sőt lelkesülten betölteni; hiszen azok a dolgok nem zavarói az életnek, hanem azok maga az élet.

Minapában egy nő valamely folyóirati czikkben panaszolt a társaséleti kötelességekre, hogy barátnői, szakácsnője, kertésze és szabónője stb. látogatása miatt nem érkezett rá olvasni Spencer Herbert műveit, s nem mívelhette lelkét. Csakhogy a társas kötelességek, ha helyesen végezzük, a léleknek igazi mívelői. Hadd lássák az emberek, hogy Önök oly leányok, kik örömöket találják az irodalomban, a történelemben, a zenében és a rajzban: azért egy cseppet sem önzők, s társaság-megvetők, sőt hogy sokkal kedvesebb lények, mint azok, kiknek nincsenek ily független örömeik. Az a leány, ki az iskolai bizonyítványt vagy jutalmat kikapta és

otthon kelletlen vagy unalmas, s nem tartja érdemesnek, hogy szíves és kedves legyen kis fitestvéréhez vagy öreg dajkájához, sőt a háznép minden tagjához le a macskáig és a kanári madárig: a magasabb nevelés ügyének árulója lesz.

Azt is megjegyezték, hogy az iskolai nevelés gyakorlati és műipari elemeit (minők a zene, rajz, főzés, háztartás, fafaragás, női kézimunka) újabb időben alaposabban tanulják. Helyes! Ez teljesen rendén van, mert az ily tárgyakat nem dillettáns s nem is kontár módjára kell tanulni, hanem szakszerűen, behatóan és értelmesen, mert a helyes iskolai nevelés csak fokozza az ily tárgyak iránt való érdeklődést.

E most említett alaposság érdemének, mondhatni, rokona az az önzetlenség, mely a széleskörű érdeklődésnek és az alapos nevelés fölkeltette élénk képzeletnek nyomában jár. A középosztálybeli nőknek több a szabad idejök, mint a férfiaknak; és megtehetik azt, a mit nekünk férfiaknak megtennünk lehetetlen: t. i. összefűzik a különböző társadalmi osztályokat tudásukkal, rokonszenvökkel, segítségökkel és szívességökkel. És ezen az úton rengeteg szolgálatot tehetnek a nemzetnek, a társadalomnak. Eszembe jut egy amerikai eset, midőn egy társaságban, egy nem rég elhalt jószívű férfiról volt szó. Valaki azt kérdezte, hogy a néhai (Robbins) alapított-e valamely jótékony intézetet? Nem — felelé a háziasszony: «ő *maga* volt a jótékony intézet». A mi osztályunkbeli nőknek ily jótékony intézeteknek kell lenniök. Ma is vannak ilyenek, csakhogy kevesen vannak, pedig csak ők lehetnek minden erőltetés nélkül a boldogság, s az elme tudása és fenkölt szárnyalása letéteményesei».

Van egy más elem is a leánynevelésben, melyet eddigelé tökéletlenül fejtettek ki, de a melynek kimívelésére Önök egyetmást megtehetnek: értem annak a nevelésnek a nagyobb méltánylását, mely nem a könyvekben, nem a készségekben, nem a kötelességekben, sőt nem is a társas érintkezésben áll. Hogy is jellemezzem hát. Gondoljanak az ó-kori görög férfiak nevelésére, melyben nagy szerepe volt az irodalomnak, költészetnek, a természeti vallásnak és képzeletnek; de nagy szerepe a testgyakorlatnak is; sőt ezek mellett a szem és fül nevelésének is kijutott bőven.

Oly gyakorlás volt ez, mely az egész természet tiszteletéből keletkezett, s melynek eszménye volt az egyén tökéletes élete, testben, szellemben és lélekben; sőt ez a tökéletes élet nem csak az egyénre szólt, hanem egyszersmind az államra és a nemzetre is. Az élet bevégzett tökélye vezette az athénit fölfelé az élethosszig tartó nevelésben, hogy egy bizonyos kecsre törekedjék, s hogy tehetségeit mindenben bevégzettségre juttassa. Tudjuk is, hogy irodalomban és művészetben, s a polgári és személyes szépségben minő fényes eredményekre jutottak.

Ennek az elemnek mindig híjával vagyunk a mi felsőbb nevelésünkben: t. i. hiányzik testi nevelésünkből az élet nemessége és a tökély eszménye; mert nevelésünknek ez az ága ugyancsak távol áll a tökéletességtől. Ha bennünk mindnyájunkban: szülőkben, gyermekekben, fiúkban és leányokban, tanítókban és tanítónőkben lenne valami abból a testi alakszépség, kecs és testi működés iránt tanusított bámulásból, melyet a görög ember átérzett: bizony nem látnánk e részben temérdek fiút és leányt a kecsesség nagyon tökéletlen állapotában, s nem botlanék szemünk minduntalan oly ruházatba, mely tönkreteszi a testi épség és szépség minden eszményét.

Az alakszépség eme nemzetileg művészi eszményének hiányát nem bírjuk pótolni mesterséges testgyakorlatokkal, tudományos testmozdulatokkal, korlátokkal és nyujtókkal. Ezek ugyan a semminél valamivel többet érnek, mert tiltakozást fejeznek ki, s egynémely hiányon segítenek, másoknak pedig elejét veszik. De ne érjék be ezekkel; hanem az önfigyelemmel, egészséges élettel, kora reggeleken szabad levegőn való természetes gyakorlattal, minden erejöknek vidám és szabad használatával: tánczczal, játékokkal, az egészségtelen és eltorzító divatról való lemondással, s mindenek fölött kecsre és tökélyre való törekvéssel tegyenek meg mindent, hogy a leányeszményben való ama nemzeti fogyatkozást helyrehozzák.

Olvasták-e Önök Kingsley ily című művét: «Nausicaa Londonban?» Tudják-e Önök mindnyájan, ki volt Nausicaa. Egy görög leány, ki labdázott; s én úgy gondolom, hogy Önök is inkább megközelítik a régi görög eszményképet, ha lawn-tennist, kricketet s más hasonló játékokat játszanak, mintha a különben értekes test-

gyakorlatok rendezett sorozatain végig mennek, sőt még jobban mintha görögöt tanulnának vagy görög szobrokat másolnának.

Ebből kifolyólag azt mondom, hogy a játékok sokat tesznek a végre, hogy eszményünknek egy másik hiányán segítsünk. Nálunk újkori embereknél nagy hiányossága van a valódi életkedvnek és az egészséges közszellemnek. Más szóval ez azt teszi, hogy óhajtjuk Önöket tánczolni, énekelni, nevetni látni és az életerő elpusztíthatatlan felbuggyanásával pezsegni. Tudjuk, hogy ebben van az az erő, mely ha lassanként lehülepedik, jó munkát fog végezni; hogy benne van az az éltető gyakorlat, az a genialitás és az az öröm, mely Önöket erősebbekké, kedvesebbekké, béketűrőbbekké és a jövendő években a jóra könnyebben rávehetőkké teszi. Legalább így van a dolog a fiúknál: mert nálunk a férfi a játszó téreken szintúgy terem, mint a tanteremben. Így kell lenni Önöknél is.

Az életerőtől való megittasodás, a mit a német egy iszonyú kimondású szóval: *Lebensglückseligkeit*-nak nevez, az, a mit én ez eszményen értek, s a mi jelzi az élet elragadó, áldott, boldog voltát. Vigyék el magokkal ezt az eszmét, s tegyék azt személyes eszményökké, házi eszményökké és iskolai eszményökké. Mint a költő mondja:

«Élet-sovár hejh minden idegünk,
Élet, nem a halál kell minekünk;
Több, teljesb élet után epedünk.»

Vigyék be ezt az eszmét a társadalomba is, s használják arra, hogy fenyítsék meg vele annak conventionalis érintkezéseit, s a beléje vitt több értelemmel és lelkesedéssel fokozzák azt positiv örömszerzés tényezőjévé. Annál inkább tegyék ezt, mert a társadalom az iskolából kikerült nőket régóta törekszik önmagokra szorítni (individualizálni), s őket elegans tétlenségre és várakozásra kárhoztatni. Ám most évről-évre nagyobb cselekvés-szabadság nyílik a mívelt nőknek; s a kinek van szeme a látásra, látja, hogy a mívelt nőknek oly szerepet kell vinniök a világban, melyet senki el nem végezhet helyettök. És ha elvégzik, nemcsak a mások javára, hanem a saját javukra is teszik.

Törekedjenek Önök, hogy istenadta eleterejöket használják

arra, hogy az iskolában, a háztájban, az egyházban, az egyesületekben, a játszótéren, a betegszobában s tudom is én, hogy még hol: mindenek ékesen és jó renddel folyjanak. Ha reggelenként mindenikök azzal a gondolattal kel fel, hogy «vajon mit tehetek ma, hogy kis világom kerekeit megolajozzam?»: meglátják, hogy az emberek, a körülmények, a modor, sőt még az egészség is Önökhöz alkalmazkodik, s mindenik hozzájárul, hogy eltöltse életöket érdekkel, melegséggel, vonzalommal, míveltséggel és gyarapodással.

És ez a munka egyszersmind az igazi krisztusi vallás. Hiszen az ég körülöttünk van: a mi mindennapi életünkben, s nem a kolostorban, nem a tömjénfüst beszívásában, avagy áhitatoskodásban, mely minket egymástól elszigetel, s ránk beteges, sőt hamis érzelmet erőszakol: hanem életünk nagylelkű működéseiben. A vallás megdicsőít, mert eszményíti azt az életet, melyet leélnünk kell. A nevelés tegye alkalmassá Önöket, hogy eszményt alkossanak; lássa el Önöket képzelettel, rokonszenvvel, értelemmel; a vallás pedig adjon hozzájok erős motivumokat, kitartást, széles látókört, nemes czélokat, hogy életök fény és áldás legyen mindenütt valahol csak megfordulnak.

Felméri Lajos.

A NEVELŐNŐK NYUGDÍJ ÜGYE.*

A nevelőnő nálunk épen úgy, mint a külföldön, rendesen nehéz küzdelmek között él. Munkakepességéhez és munkaerejéhez nagy követeléseket fűz a társadalom; követel tőle ismeretet, ügyességet, ügyszeretetet és kitartást, míg az erejének és idejének felhasználásáért járó díj a legtöbb esetben nem áll a várt munka értékével megfelelő arányban. A nevelőnő, a lelkiismeretest értem, viszi, húzza, a míg erejéből telik. De ha váratlanúl betegség éri, vagy megöregedve, erői csökkennek: ott áll a nyomor előtt. Akad ugyan nevelőnő, kinek kedvezett a szerencse, ki havi fizetéséből kis tőkécskét takarított meg, melynek kamatjai szerény, de nagyon szerény megélhetésre elegendők. De találkozunk ezek ellenében olyanokkal, és fájdalom! ezek száma a túlnyomó, kiket a körülmények, egy lelkiismeretes munkában eltelt életpálya végén, mások könyörületességére utalnak. Ily jövő vár akárhányszor azon nőre, ki élete legjobb erejét az ifjuság értelme, kedélye és erkölcse nemesítésére szánja.

A nevelőnők, gyermekkertésznők sat. sorsának enyhítésére és jövőjének némi biztosítására több helyt üdvös intézmények léteznek.

Ez ügyben való megbízatásomban, csekély tehetségemhez képest híven eljártam; megkerestem levelemmel, szóbeli értesítés útján nyert útbaigazítás folytán mindazokat, kikről feltehető, hogy ez irányban alapos fölvilágosítást adhatnak. A közvetve s közvetetlenül beérkezett tudósítások eredménye a következő:

Angolországban léteznek az úgynevezett «Home»-ok, melyek

* Felolvastatott a M. Dorothea-egyesület tanítónői szakosztályában f. évi márczius 19-én.

kisebb-nagyobb havidíj mellett ellátják azokat, kik felvételért oda folyamodnak, de biztosítást, minthogy leginkább magánjellegűek, nem igen nyújtanak. Különösen megemlítendő a német tanítónők és nevelőnők Otthona Londonban, mely tagjait, a mellett, hogy teljesen ellátja őket, megfelelő ajánlatok által el is helyezi. Sok nehézséggel jár az Otthonba való bejutás, mert sokan jelentkeznek, kik nem ütik meg a mértéket. Különben az Otthon tagjai rendesen az «Allgemeine Pansionsanstalt für deutsche Lehrerinnen und Erzieherinnen» egylet tagjai is, jövőjüket itt biztosítják.

Párisból, megfelelő megkérésemre, hasonlóképen csakis német tanítónőkre és nevelőnőkre vonatkozó adatokat nyertem. Az illető egylet címe: «Verein deutscher Lehrerinnen in Paris», rue de Villejust. Az egyesület kölcsönös segélyezésen alapszik. Feladata a német tanítónőknek állását Franciaországban, különösen Párisban emelni és azok anyagi érdekeit előmozdítani. Czélja:

1. A német tanítónőket elhelyezni, illetőleg nekik állást vagy egyes leczkéket szerezni.

2. Azon német tanítónőket vagy nevelőnőket, kik a franczia nyelvben való tökéletesbülésük végett tartózkodnak ideiglenesen Párisban, ezen törekvésükben segíteni.

3. Beteget segélyező és általános segélyező-pénztár megalapítása.

4. A tanítónők Otthonának átalakítása. Az Otthon eddig ugyanis, anyagi körülmények miatt, a «bonnes»-ok Otthonával van egyesítve, melytől való elkülönítése, és egy tanítónő felügyeletére bízása mindenesetre nagyon emelné a tanítónők és nevelőnők érdekeit. Az ehhez megkívántató 20,000 frankot adományok útján remélik beszerezni.

Az egylet alapszabályai a következők:

Rendes tagja az egyletnek minden német tanítónő lehet, hitfelekezetre való tekintet nélkül; továbbá akár osztrák, svájczi vagy orosz-német. A tagokat csak az egylet által ismert egyének ajánlatára veszik fel, a kellő bizonyítványok bemutatása mellett.

Rendkívüli tagja az egyletnek lett minden nő, kit az egyesület törekvései érdekelnek.

Az évi tagság-díj 5 frank.

A tagok arra kötelezik magukat, hogy minden állás- vagy leczkék iránt hozzájuk intézett kérdésben az egyesület közbenjárását ajánlják.

Az állásközvetitésért az évi fizetés 2%-a az első három hó letelte után az egyesületi pénztárba befizetendő: oly állások után, melyekben három hónál rövidebb ideig volt az illető tag, vagy szűnidei elhelyezésért 5 frank fizetendő; egyes leczkék után az első havi fizetés ötödrésze jár.

A megfelelő költségek levonása után fenmaradt összeget a tanítónők Otthonának létesítésére fordítják.

Az egyesület az általános német tanítónők egyletéhez csatlakozik.

Németországban létező több magánjellegű nyugdíjintézményről is értesültem. Így Hamburgban Bonfort und Meinert hölgyek nagyon látogatott magánintézetében a tanítványok évnegyedenként a megfelelő tandíjon kívül 1—1 márkát fizetnek az ott működő tanerők nyugdíjalapjába.

Drezdában még röviddel ezelőtt létezett egy nyugdíjintézmény, mely azonban újabban feloszlott; a befizetett összegeket visszaszolgáltatták, s tagjai leginkább a német tanitónők egyletébe léptek.

A «Lette-Verein» Berlinben, kérésemre megküldte alapszabályait; ezek szóról-szóra megegyeznek az «Allgemeine deutsche Pansionsanstalt für Lehrerinnen und Erzieherinnen» egyesület alapszabályainak kivonatával.

Tekintve azon körülményt, hogy az egyesületi élet épen Németországban fejlődött leginkább, továbbá hogy a nyert tudósítások mind direkt vagy indirekt a fennemlített nyugdíjintézetre utalnak, és hogy ez mindenesetre nagyszabású vállalat, nem lesz talán érdeknélküli a megfelelő alapszabályok kivonatának közlése.

A «Zeitschrift für weibliche Bildung» című folyóirat 1888-ik évi április havi füzetében az «Allgemeine deutsche Pensionsanstalt für Lehrerinnen und Erzieherinnen» című egyesület alapszabályait a következőkben közli:

A nyugdíjintézménynek czélja, tagjainak aggkorukra vagy hosszabb munkaképtelenség esetére nyugdíjt biztosítani.

Tagja lehet minden valamely német hatóság által jogérvényesen képesített tanítónő, tekintet nélkül arra, hogy mely nemzetiséghez vagy hitfelekezethez tartozik, férjes-e vagy hajadon — ha ugyan korának 50-ik évét még túl nem haladta.

A felvételi kérvény mellé a következő okmányokat kell csatolni:

1. A születési bizonyítvány és (vizsgálati) tanulmányi bizonyítvány hiteles másolatát.

2. Rövid hivatalos igazolását annak, hogy a kérvényező mint alkalmazott tanítónő vagy mint nevelőnő működik-e, vagy magántanítással foglalkozik-e?

3. A szabályszerűen kitöltött bejelentő ívet.

A fizetési kötelezettségek a következők:

1. 3 márka beiratási-díj, ha a belépés a vizsgálatot követő 5 éven belül történik, ellenkező esetben 6 márka.

2. A negyedévi befizetés, mely minden 100 márka évi nyugdíj után van arányosan kivetve és táblázatosan kimutatva.

3. Minden tag az évi részletfizetést, kívánsága szerint, bizonyos tőke befizetésével egyszerre, vagy részben megválthatja. A megfelelő összeg nagyságát egy táblázatos kimutatás világosítja meg.

A biztosítandó nyugdíj-összeg nagysága a befizető tetszésétől függ; 100 márka a legcsekélyebb évi nyugdíjösszeg, ezen túl biztos határ nélkül 50—50 márkával növekedő kerek összegeket engedélyeznek. Az eredetileg biztosított nyugdíjösszeg később emelhető.

A nyugdíjélvezés kezdete a tag kívánságára életének 50, 55, 60 vagy 65-ik évére tehető.

Az első tagdíj-befizetés rögtön a felvételről való tudósítás után eszközlendő, még pedig mindig az egész évnegyedre, melyben a belépés történik.

Minden tag jogilag számíthat a teljes biztosított nyugdíjösszegre, előre kitűzött korától fogva életfogytiglan. — Ha az illető tag nyugdíjazásának jogérvényre emelkedése előtt munkaképtelen

lesz, úgy csak mérsékelt, külön táblázat szerint számítandó összeg illeti meg, melyet azonban, a tartalék-alap állása szerint, ebből megfelelően emelnek.

Ha az egylet valamely tagja elhal, mielőtt jogát élvezte volna, a már befizetett összegek az intézet pénztárának javára esnek.

A felügyelő bizottság a tartalék-tőkéből bizonyos összeget bocsát évenként a középponti választmány (Zentral Verwaltungsausschuss) rendelkezésére azon czélból, hogy abból szükség esetén a fizető tagokat vagy nyugdíjt élvezőket rendkívüli segítségben részesítse. — Betegség esetén orvosi bizonyítvány küldendő be, valamint hiteles igazolása annak, hogy az illető tag anyagi viszonyainál fogva nem képes a szükséges orvosi kezelés, esetleg fürdőzés költségeit fedezni. Ha valamelyik tag más oknál fogva kér rendkívüli segítséget, úgy kérvényéhez megbízható egyéniségnek, — ki a körülményeket alaposan ismeri, — a tényállást igazoló hiteles jelentését kell csatolni.

A tagság megszűnik, ha valaki egy éven át nem tesz eleget kötelezettségének, ha különben a választmánytól későbbi lefizetésre nem kapott engedélyt. — Ha a tag elhagyja a tanítónői pályát, illetőleg férjhez megy, úgy fenntarthatja minden jogát, ha a kiszabott évi díjakat tovább is rendesen befizeti.

Végre még a táblázatos kimutatás néhány felvilágosító tételét vélem fölemlítendőnek.

100 márkára menő évi nyugdíjért járó negyedévi díj, ha az illető 20 éves korában kezdi a befizetést és 50 éves korától kezdve kívánja élvezni a nyugdíjt, 5·3 m. tesz. Ha 55, 60 vagy 65 éves korától fogva kívánja élvezni a nyugdíjt, úgy 3·3 m., 2 m., illetve 1·2 márkát fizet negyedévenként.

Ha 25 éves korában lép be, úgy 7·4 m., 4·6 m., 2·7 m., 1·5 márkát fizet, a szerint, a mint korábban vagy később kezdődik a nyugdíjazás.

30 éves korukban belépők negyedévenként 10·7, 6·4, 3·7, 2·1 márkát fizetnek.

40 éves korukban belépők 28·6, 14·3, 7·6 és 4 márkát fizetnek.

50 évesek 57·1, 20·6, 9·1 márka részletfizetéseket teljesítenek.

Látható tehát, hogy minél később történik a belépés, annál nagyobb a befizetendő összeg, mely viszont azon arányban fogy, melyben a nyugdíjazás kezdete előrehaladottabb korra esik.

A nyugdíjegylet azonban megfelelő tőkének egyszerre való lefizetése mellett is elvállalja a nyugdíjazást; itt is 50, 55, 60 és 65-ik évtől számítják a nyugdíjt.

Beléphetnek a tanítónők 18 éves koruktól kezdve 50 éves korukig.

Minden 100 márka nyugdíjért a 20 éves korukban belépők 321 márkát, 214, 135, illetve 78 márkát fizetnek.

A 25 évesek 416, 278, 175, 101 márkát,

a 30 évesek 537, 358, 225, 130 márkát,

a 40 évesek 896, 598, 376, 217 márkát,

az 50 évesek 1003, 631, 364 márkát fizetnek, a szerint, a mint 50, 55, 60 vagy 65 éves koruktól fogva kívánják élvezni a nyugdíjat.

Tehát a ki korábban kezdi a fizetést, kevesebbet fizet, mert a tőke kamatostul hosszabb idő alatt nagyobb összegre rúg. Ki korábban kívánja élvezni a nyugdíjt, nagyobb összeget fizet, mert nagyobb a valószínüség, hogy a megfelelő kort tényleg el fogja érni.

Ezen nyugdíjegylet 1875-ben létesült, azóta mindinkább terjed. 1890. évi szeptember hó 20-án tartott közgyűlésen 2160 tag volt bejelentve.

50 éves korától kezdve nyugdíjra számít ezek közül kerek számmal 52%, 55 éves korától fogva 33%, 60 éves korától fogva 11% és 65 éves korától fogva 4%.

100 márka évi nyugdíjért fizet 280 tag, 500 márkára 128 tag, 1000 márkára 30 tag, 1500 márkára 4 tag, és 1800 márkára 1 tag.

A nyugdíjegylet tőkéje 3.129,200 márka, ebből szorosan nyugdíjalap 2.676,900 m., tartalékalap 452,300 márka.

Jelenleg 223 tag összesen 51,775·4 márka nyugdíjt élvez, 94 tag idő előtt beállott munkaképtelenseg miatt leszállított nyugdíjt élvez, melynek növelésére 1890. évben a tartalékalapból 6697·49 m. járult.

1890-ben a segédalapba többek között 2 nagyobb összeg, 117,900 m. és 78,500 m. folyt be, mely összegeket az egylet két elhúnyt tagja végrendeletileg hagyta reá.

Az említettekből kitűnik, hogy ezen nyugdíjintézmény biztos alapra van helyezve, és tagjainak csakugyan biztosítást nyújt.

Hazánkban is történtek hasonló törekvések, ha nem is a tanítónők és nevelőnők részéről. A megfelelő egyletek, részben mint önálló egyesületek vagy testületek által alakíttattak, részben pedig biztosító intézetekkel léptek összeköttetésbe, melyek megfelelő szabályzatokat dolgoztak ki.

Így pl. a magyar pénzintézetek tisztviselői alakítottak önálló egyesületet; itt a tagok évenként fizetésöknek 9%-át kötelesek a nyugdíjalapba befizetni. A tagok legkisebb száma 100. Hogy mily nagy terheket ró az egyes egyénekre a nyugdíj elnyerése, annak egyik bizonyítéka a magyar gazdatisztek és erdészek egyesülete, mely a nyugdíjak biztosítása végett az első magyar általános biztosító társasággal lépett szerződési viszonyba. Ezen egyletnél az illetőnek a biztosított összeg 20%-át azonnal kell lefizetnie s azon kívül évi díjul 8%-ot kell negyedévi előleges részletekben befizetnie.

Szükségesnek tartottam ezen adatoknak felemlítését, ne hogy magunkat ámítsuk és azt gondoljuk, hogy ilyen nyugdíjalap létesítése anyagi áldozatok nélkül lehetséges, s nehogy azon esetben, ha ily egyesület létesülne, a díjak túlságosan alacsony megszabása által oly helyzetbe jussunk, mint az 1823-ban alapított bécsi özvegyek és árvák általános nyugdíjintézete, mely tagjainak kezdetben 600, 300 és 150 frt nyugdíjpénzt igért, 400, 200 és 100 frttal kezdte és 1857-től fogva 200, 100 és 50 frtot biztosít tagjainak.

Nagy előnyére válnék mindenesetre a nevelőnők részére esetleg létesítendő nyugdíjintézménynek, ha az állam és a társadalom részéről támogatást nyerne.

Budapest. Odor Emilia.

A MŰVELŐDÉS A KÖZERKÖLCSISÉG SZEMPONTJÁBÓL.

I.

Van-e hatással a nép művelődése a közerkölcsiségre, és lehet-e kilátás arra, hogy a fejlődő kulturával az immoralitás kevesbedni fog? Olyan kérdések ezek, a melyekre manapság ezer meg ezer ember óhajt feleletet nyerni.

Midőn mi eme kényesnek látszó kérdésekhez hozzá szólni akarunk, előre is határozottan kijelentjük, hogy lehetőleg igyekezni fogunk a tárgy pedagogiai oldala mellett maradni és csak annyiban terjeszkedünk ki a szoczialis és statisztikai fejtegetések körére, a mennyiben azok tételünkkel összefüggésbe hozhatók.

Némelyek emfazissal hangoztatják, hogy minél több az iskola, annál kevesebb a börtön, vagyis más szóval kifejezve: mentől nagyobb mértékben terjed szét a felvilágosodás, annál csekélyebb lesz a bűnök és bűntettek száma. Mások meg nem sokat adnak az egész művelődésre, sőt azt egyes esetekben épen a bűnök előmozdítójának tekintik.

Úgy hiszszük azonban, hogy a fölvetett kérdés csak akkor tárgyalható teljes alapossággal, ha legelőször is megállapítani igyekszünk, hogy mi az, a mit határozottan bebizonyíthatunk, és megint mi az, a mely most még csupán hipotezis számba megy?

Annyi mindenesetre bizonyos, hogy a gazemberek, tolvajok, gyilkosok és a bűnbe visszaesők kontingensének legnagyobb százalékát azok adják, a kik az értelmi műveltség alacsonyabb fokán állanak. Tény, hogy a műveletlen, barbar népeknek az elkölcsről, erényről majdnem semmi fogalmuk nincsen, és nemcsak hazugok, ravaszok, csalók, hanem a legborzasztóbb bűntetteket is minden lelkiismereti furdalás nélkül követik el. Be van bizonyítva, hogy a

műveletlen ember csakis állatias ösztönei után indúl, a melyeket nem szabályoz az értelem és nem korlátoz az erkölcsi szégyen. Ő nála a felelősség érzetét hasztalan keressük s az ő humanitásába nem bizakodhatunk. De épen azért, mert kevesebb felelősség terheli az ilyen embert tudatlansága miatt, az ő tetteit nem is mérlegelhetjük azzal a mértékkel, mint a műveltebb egyéniségét.

Bizonyára, ha a mi czivilizált társadalmi életünket, a melynek létrehozásában az iskoláknak oly szép szerep jutott, összehasonlítjuk a primitiv kulturával bíró, vagy épen a vad állapotban levő népek viszonyaival, azonnal el kell ismernünk, hogy a míg amott a közmorál a legtöbb ember cselekedetére dominálo hatással van, addig emezeknél az állatiasság, a ravaszság és önkény a mindennapi esetek közé tartoznak.

Ez mind igaz. Azonban ebből még korántsem következik, hogy a kérdés második részére, t. i. arra, hogy a közművelődés terjedése képes lesz-e az erkölcstelenséget progresszive apasztani, határozottan igenlő feleletet adhassunk!

Fejtegetésünk itt már a hipothézis ingatag talajára jutott. Mert hipothetikusnak kell még ma mondanunk azoknak a véleményét, a kik azt állítják, hogy a czivilizáczió egykor a lehető legtökéletesebb moralitás áldásaiban fogja az emberiséget részesíteni és hogy majd a művelődéssel a bűnök és vétkek fokozatos mérvben fognak kevesbedni. Ennek a véleménynek, sajnos, sem a társadalmi élet, sem pedig a bűnügyi statisztika nem ad teljesen igazat. Azt tapasztaljuk ugyanis, hogy a míg a művelődés előrehaladásával a gaztettek azon nemei, a melyek erőszakoskodással járnak, kevesbednek, addig az értelem által raffinált ravaszság és a kapzsisággal összefüggő bűnök aránylag sokasodnak; a vad kegyetlenkedések s a testi sértések, a melyek régente a bűntettek óriási százalékát képezték, a czivilizáczióval helyet engedtek a hitszegésnek, a kiszámított furfangnak és a szép mezbe öltöztetett vétkeknek.

Eltekintve azonban a dolog kriminalis részétől, a mely elvégre is a kérdés tisztázásához csak egy részben járulhat hozzá: mennyi más egyéb erkölcsellenes eset adja elő magát az életben, a mely mind azt bizonyítja, hogy a mi oly sokszor feldicsért czivilizáczión-

ban sem mind arany a minek fénye van. Hány olyan vétekkel, hibával találkozunk lépten-nyomon, a melyet nem lehet a büntető-törvénykönyv paragrafusaiba beillesztenünk és a melyek a statisztika előtt is el vánnak födve? Ki állíthatná, hogy a szertelen önzés; a fösvénység, az irígykedés és a kicsapongások különböző nemei nem erkölcsi fogyatkozások? Pedig ezeket nem veszi tekintetbe s nem is veheti a statisztika s nem sújthatja a polgári törvények büntető ereje, holott, a mint tapasztalhatjuk, az e fajta hibák most is megvannak s talán még nagyobb mértékben fenforognak, mint régente. Hiszen nem látjuk-e különösen napjainkban, hogy az értelmi műveltség sokaknál csak arra szolgál, hogy ennek segélyével a törvény és az erkölcsiség parancsait annál jobban kijátszhassák?!

Igen érdekes volna mindenesetre, ha csak megközelítő statisztikai adatokkal is rendelkezhetnénk arra nézve, hogy azok az erkölcsellenes tények, a melyek az igazságszolgáltatás elbírálása alá nem vonhatók, a köznevelés terjedésével vajjon apadtak-e, és hogy a moralitás az értelmi műveltséggel vajjon párhúzamosan halad-e? De tudjuk, hogy ezeket a körülményeket a statisztika nem veszi tekintetbe és a dolog természetéből kifolyólag nem is veheti. Itt tehát csupán saját tapasztalatunkra és a történelem tanúbizonyságára hivatkozhatunk. Azonban ezen utóbbiak sem zárják ki a tévedéseket és a szubjektiv ítéleteket. De épen azért, mert e tekintetben az alanyi felfogásnak olykor tág tere nyílik, nem lehetünk eléggé óvatosak és higgadtak a következtetések megállapításánál.

A mindennapi tapasztalat és a történelem bizonyossá tesz bennünket a felől, hogy mi korántsem vagyunk olyan durvák és olyan erőszakosak, mint a régiek voltak és igen sok, nemes tulajdonságokkal épen felül haladjuk a múlt idők embereit. A tapasztalat és a történelem azonban arról is meggyőz minket, hogy lelkületünk most sem mentes a hibás ösztönöktől s hogy ezekre a művelődésnek csak annyiban volt módosító hatása, a mennyiben kielégítésükre mi már finomabb eszközöket keresünk, mint kevésbbé kultivált eleink tették. Ekként elmondhatjuk, hogy nem egy eset-

ben csak a ruha, a modor változott meg, a lényeg azonban ugyanegy maradt. Mi okosabbak, számítóbbak lettünk, hogy önző vágyainknak — akárhányszor a mások rovására és romlására — többféle kielégítést találhassunk, de alapjában véve gyakran ép oly hibásak vagyunk, mint az a barbar ember, a ki előbb ölni szokott, hogy annál biztosabban rabolhasson. Hibáink, bűneink látszólagosan mások, de csakis látszólagosan. És ha a «par exellence» czivilizált országok népeinek szívébe betekinthetnénk, bizonyára elborzadnánk, látva, hogy a durva önzés, a rosszakarat, a kapzsiság, léhaság stb., jóllehet elrejtve s fényes mez alá bujtatva, ő nálok ép oly otthonos, mint a műveletlen embereknél.

Számosan elítélik a mi kulturánkat, mert csak az értelmi gazdagodást, de nem egyúttal a szív nemesítését és a jellem kiképezését tartja szem előtt. És sok igaz is van ebben a vélekedésben, mert most az értelmi képzés dominál minden téren s az erkölcsi fejlesztés háttérbe szorúl; és habár talán az iskola a morális nevelés érdekében eleget is tesz feladatának, de a társadalom épen nem nyújt neki segédkezet. Mindenütt a tanítás hasznossági oldalát igyekeznek kiemelni, ellenben a kedélyi élet nemesítésére és az akarat tervszerű erősítésére alig érnek rá. Igaz, hogy maga az értelmi képzés is nevelés, de azért még mindig csak egyoldalú nevelés, a melynek a szív fogékonysága és az akarat ereje nélkül még nem sok haszna van a közmorál javítására. S így bármennyire is nagyra becsüljük az egyes tudományok ész- és értelemfejlesztő hatását, de azért — a történelmet és az irodalmat kivéve — sem a számtant, sem a grammatikát, sem pedig a természettudományokat és a földrajzot nem tekinthetjük olyanokúl, a melyek a rokonérzést, a becsületességet, a jóindulatot, a kötelesség- és igazságszeretet valami nagyon ápolhatnák és gyarapíthatnák.

Mások meg, a kik a művelődésnek a közerkölcsökre javító hatását védelmezik, úgy okoskodnak, hogy az értelmi gazdagodásnak a tudatlanság felett mindig megvan az az előnye, hogy a tények következményeit jobban mérlegelhetjük és jellemünk kialakítására inkább befolyhatunk. A tudatlan ember vakon követi ösztönöit; de ha őt cselekedeteinek eredménye felől bármi irányban felvilá-

gosítjuk, akkor gondolkozóba esik, fontolgatni kezdi a dolgot s első — állatias — ösztöneit háttérbe szorítva, meghajol az akarat fékező hatalma előtt.

Távol legyen tőlünk azt állítani, hogy az értelmiségnek a cselekvésekre döntő befolyása ne volna és hogy a kultivált ember a tettek helyes vagy helytelen következményeit jobban be ne látná, mint a műveletlen. De megint nem lehet szemet húnynunk az előtt a tény előtt sem, hogy az értelmi képesség egymagára igen gyakran csak az önzésnek szolgáltat táplálékot. És így bátran elmondhatjuk, hogy az ismeretek a mi erkölcsiségünkre csupán annyiban lehetnek javító hatással, a mennyiben a tettek folyományait világosan előnkbe tárják, de azért korántsem nyujtanak mindig biztosítékot arra, hogy mi mindig az emberbaráti szeretet sugallata és az erkölcsiség parancsai szerint fogjuk elhatározásainkat megtenni akkor, ha önnön érdekeink más irányba ösztönöznek. Az ismereteknek az érzelmekre is kétségkívül nagy befolyásuk van, azonban ez a befolyás még épen nem származtat elegendő indokot, hogy ezért csupán az értelmi képzésre fektessünk súlyt elhanyagolva a kedély és az akarat közvetlen nevelését. Valami rossznak puszta megismerése még nem képes bennünket annyira áthatni, hogy attól minden körülmények között tartózkodjunk; hogy ezt tehessük, ahhoz képzelmünk élénk működése mellett az érzelmi rugóknak jelenléte és az akaratnak tántoríthatatlansága is megkívántatnak. Már pedig a megismerés egymagára nem mindig ad táplálékot a képzelemnek, és még annál kevésbbé nyújt elég érzelmi motivumot és kellő erőt az elhatározásra.

Félegyháza. Zajzon Dénes.

A SÜKETNÉMA ÉS VAK BRIDGMANN LAURA NEVELÉSE ÉS ÉLETRAJZA.*

(Első közlemény.)

Két védangyal kíséri, vezeti, oltalmazza és védelmezi az emberiséget minden úton, t. i. az *emberszeretet* és a *tudomány*, és minél általánosabb és hatalmasabb azoknak föllépése és működése, annál tökéletesebb, erkölcsösebb és boldogabb lesz az emberiség.

A tudománynyal párosult emberszeretet kedvező eredményét láthatjuk *Bridgmann Laurának*, egy süketnéma és vak leánynak nevelésénél, melyből kimutathatjuk, mennyit érhet el a türelem, a kitartás és a pædagogiai tapintat egy teljesen süketnéma és vak gyermeknél.

Ez az eset az egész művelt világon nagy feltűnést keltett. Amerikában, Angol- és Francziaországban a tudományos és szépirodalom egyaránt foglalkozott az utolsó évtizedben ezen pszikhologiai és pedagógiai szempontból különösen érdekes eseménynyel. Pulszky Ferencz is megemlékezik röviden «Életem és korom» című művében Bridgmann Lauráról és Howe tanítójáról. Legújabban dr. Jeruzalem Vilmos tanár írt ezen süketnéma és vak leány fejlődéséről és neveléséről egy külön művecskét német nyelven. Ezen könyv nyomán szándékozom a magyar tanítósággal ezen fontos és érdekes esetet a következőkben ismertetni.

Éjszak-Amerika New-Hampshire állama Hanover városában élt egy jómódú Bridgmann nevezetű család, melyet az Isten három leánygyermekkel áldott meg. A legfiatalabb leány, Laura, mint

* A M. D. egyesület január havi értekezletén tartott felolvasás.

egészséges gyermek, 1829 decz. 21-én született és ámbár élete első évében gyakrabban görcsökben szenvedett, de a második évben szépen fejlődött és anyja nyilatkozata szerint élénk, okos gyermek volt. Két hónappal később mint Laura két éves lett, a családban vörheny ütött ki, melynek következtében a két idősebb nővér meghalt; Laura életben maradt, de érzékszervei erősen meg lettek támadva. Az anyja nagy gonddal ápolta a soká betegeskedő leányt, úgy, hogy két évvel később testi egészsége ismét helyreállt; de a betegség következményei nagyon szomorúak voltak.

A *hallási érzéke* egészen megromlott; a hangot nem mint hangot, hanem csak mint a levegő rezgéseit érezte és ezeket csak kitűnő tapintási érzéke segítségével volt képes észrevenni.

Látási érzéke annyira meg volt rongálva, hogy vakságán senki sem kételkedett.

Szaglási érzéke igen gyenge volt, a mi igen feltűnő, mert a vakoknál épen ez az érzék van legjobban kifejlődve. A budapesti vakok intézetének igazgatója azt állítja, hogy növendékei az ismerős utczákat képesek felismerni, mert minden utczának — azt mondják — megvan a sajátságos szaga.

Az ízlési érzék is sokat szenvedett. E mellett azon látási és hallási benyomásokra, melyekkel skarlát betegsége előtt bírt, már nem tudott visszaemlékezni.

Ezen gyermek tehát csak a tapintási érzék által szerezhetett magának ismereteket a külvilágról. Természetes, hogy ennek következtében ezen érzék és a vele összeköttetésben levő izomérzetek szokatlan mértékben fejlődtek.

Laura tökéletesen tudta magát a szülei házban tájékozni; ő maga még később is megemlékszik anyjának éléskamrájáról és a szobában levő fali óráról; nagyon gyakran játszott különböző tárgyakkal és kísérte anyját mindenüvé, a hová az ment. Hogy anyjával érthetővé tehesse magát, csak néhány jelre volt utalva. Ha pl. enni akart, kinyitotta kezét, ha vajas kenyeret akart, a kenés mozgását utánozta. A hátára adott ütés annak jeléül szolgált, hogy nem voltak megelégedve vele, fejének érintése jelentette, hogy környezete megvan vele elégedve. Még azt kell megemlítenem, hogy

anyjánál kötni, fonni és varrni is tanult. Így volt lelki állapota élete 8-ik évében.

Már akkor bámulatra ragadta ezen szerencsétlen leány a művelt és tudós embereket, kik Laura szülei házát látogatták azon czélból, hogy meggyőződjenek, mennyi tapasztalatokat lehet gyűjteni a tapintási érzék által és mily hatalmasan lép fel minden egyébiránt egészséges gyermekben a lelki erők tevékenységi ösztöne.

A leány szerencséjére és a tudomány hasznára, a látogatók közt volt egy híres tudós és emberbarát, dr. Howe Samu, a bosztoni vakok intézetének igazgatója, ki ezen ritka eset iránt szintén érdeklődött és a leány szüleit felkérte, hogy bízzák reá a leány további nevelését és hogy engedjék meg a leány fölvételét a bosztoni intézetbe. Ebbe a jómódú szülők bele is egyeztek.

Ha tekintetbe veszszük, hogy egy süketnémát is már nagyon nehéz feladat tanítani, ha továbbá tekintetbe veszszük, hogy a vakok oktatása még nehezebb, miután a fény, a szín, az alak, a nagyság, a tér, a távolság érzetei mind hiányzanak, melyek a képzetek legfontosabb alkatrészei; akkor talán képesek leszünk méltányolni dr. Howe tanár bámulatos türelmét és pedagógiai tapintatát, a kinek bátorsága volt ezen két fontos érzék hiányának daczára, ezen szerencsétlen leány nevelését, szellemi, erkölcsi és vallásos kiképzését elvállalni. Dr. Howe első gondja volt, hogy Laura tanuljon egy conventionalis nyelvet, mely által képes lesz másokkal belső világát, gondolatait megértetni, hogy tanuljon angolul olvasni és érteni, mint a többi vakok. De a vak ember legalább hallja a szókat. A tapintási érzék ingerei társulnak a hallási érzék ingereivel, mi által a képzetek maradandók. A vak azon szerencsés helyzetben van, hogy a hallás által sokat tanulhat és a beszéd által mindenkivel közölheti gondolatait, de Laura egyszersmind süketnéma is volt.

Ezen szomorú gondolat azonban nem riasztá vissza dr. Howet; ő azon elvből indúlt ki, hogy ezen leánynál a tapintási érzéknek minden más érzéket pótolni kell.

Dr. Howe hozott néhány papirszeletet, melyeken a gyakran

előforduló tárgyaknak, pl. kés, villa, kanál, kulcs stb. nevei voltak domborúan nyomtatva. Minden szó két példányban volt alkalmazásban; az egyik papirszelet az illető, megfelelő tárgyra volt függesztve, a másik papirszelet tárgy nélkül maradt. Először adta a leánynak a tárgyat a reá ragasztott névvel, hogy ne csak a tárgyat, hanem a *szó* domború betűit is tapintsa, később csak a szóval ellátott papirszeletet adta neki.

Sokszori ismétlés által a leány felfogta, hogy ezen szavak a tárgyak jelei. Dr. Howe a leány mindkét mutató ujját az asztalra tette, a mi által azt akarta a leánynak érthetővé tenni, hogy ezen két szó egyenlő.

Több tanítási óra mulva a leány arczvonásaiból már az öröm volt észrevehető, melyet a leány érzett a fölött, hogy ez által képes lesz mások gondolatait megérteni és saját kívánatait közölni.

Belátta továbbá, hogy minden tárgynak van saját neve.

A szókat eddig csak mint a tapintási érzetek egységes összegét tudta felfogni; ezután azt tanította Howe egyes mozgatható és domború betűk segítségével, hogyan kell az egyes szókat összeállítani a betűkből. Egy szóval tanult írni és olvasni. Az első nyolcz hónapi tanulás múlva következett az első vizsgálat, mely abban állt, hogy az asztalon néhány papirszelet feküdt, ezekből a leány egy szeletet kihúzott és a papirszelvényen álló név olvasása után fölkereste a teremben levő tárgyat és elhozta azt, vagy a tanítónő adta neki a tárgyat és a leány a papirszeletek közt a megfelelő nevet kereste ki. Ezen alkalommal kellett neki a «kulcs» szóhoz a megfelelő tárgyat keresni, de a tárgyak közt nem találta. Tapintva ment az ajtóhoz és a «kulcs» szóban előforduló betűket az ajtózárban levő kulcsra tette.

Mily szomorú lelki állapotban volt Laura tapintási érzéke kiképzése előtt, ezt az első találkozása édes anyjával mutatja, mely jelenetnek dr. Howe szemtanúja volt és ezt következő szavakkal írja le: «Az anya egy perczig könnyes szemekkel pillantott gyermekére, a ki anyja jelenlétéről nem tudván, a szobában játszott. Szaladás közben vele összeütközött, azonnal kezdte anyja kezeit tapintani, ruházatát vizsgálni, hogy vajjon ismeri-e azon

személyt. De miután ez nem sikerült neki, elfordúlt tőle, mint valami idegentől és a szegény asszony midőn látta, hogy saját szeretett gyermeke őt többé nem ismeri, a fölötti fájdalmát nem bírta elrejteni. Erre az anya gyermekének egy gyöngysort adott, a melyet odahaza gyakran szokott viselni; ezt Laura azonnal megismerte és nagy örömmel nyakára vette és mohón felkeresett engem és mondta nekem, hogy ezen gyöngysor szülei házából való. Az anya most próbálta czirógatni, azonban Laura visszataszította őt és jobbnak találta játszótársainál maradni. Most anyja ismét egy más, a szülei házból való tárgyat adott neki; ez megindította a gyermeket. Szorosabban vizsgálta most az idegent és tudtomra adta, miszerint ő tudja, hogy ezen személy szülei házából való, azután már engedte magát czirógatni, de csakhamar közömbösen ott hagyta.

Kínos volt most az anya fájdalmát nézni; mert ámbár ő tartott attól, hogy gyermeke nem fogja őt megismerni, a szomorú valóság mégis nagyon felizgatta. Egy percz múlva, midőn anyja megint közeledett, mintha egy határozatlan gondolat villant volna meg Laura agyában, hogy ez nem lehet idegen, azonnal oda lépett és ujólag tapogatni kezdte kezét, mire arczáról a legfeszültebb figyelem volt leolvasható; hol sápadt, hol vörös lett, ingadozván remény és kétség között. Ezen kínos lelki küzdelmet felhasználta az anya, magához vonta és szeretetteljesen megcsókolta; erre Laura meggyőződött, hogy az csak anyja lehet és a legnagyobb örömmel odavetette magát anyja keblére és engedte magát czirógatni, most a gyöngysort és a játékszereket, valamint játszótársait is figyelmen kívül hagyta és mindig anyjánál maradt, a legnagyobb örömmel csüggvén rajta.»

A kiképzett tapintás által Laura lassan-lassan képzetet szerzett magának a tárgyakról, a tárgyak neveiről és a betűkről, úgy, hogy a tárgyakat megtudta ismerni és másoknak megnevezni.

De ezen társalgás mégis nehézségekkel járt. Ha azt akarta valakinek közvetlenül tudomására hozni, hogy adjon neki bizonyos tárgyat: kénytelen volt a betűszekrényhez menni és a megfelelő betüket kikeresni és bemutatni. Ezen nehézség elhárítása czéljából

megtanította őt Miss Drew az úgynevezett újjakkal való beszédre, melyet akkor a süketnémák tanításánál alkalmaztak.

Így pl. az ököl az «a» betűt, a tenyér a «b» betűt, a jobb felé görbült kéz a «c» betűt, a görbült kéz a fennálló mutató újjal a «d» betűt, a jobb felé görbült kéz az «e» betűt jelentette. Most már ezen újjak általi beszédet egészen kiküszöbölték a süketnéma intézetekből, most ott csak kizárólagosan közönséges beszédet és kezdetben még tagmozgatásokat alkalmaznak. A süketnémáknál könnyű dolog volt a beszédnek ilyen jelzése, mert ezek látták az újjak és a kéz mozdulatait. De Laura nemcsak süketnéma, hanem vak is volt s tanítása fölötte sok fáradságba került.

A tanítónő eljárását így írja le: «Előbb adtam neki a tárgyat, hogy tapintsa meg, aztán adtam neki a megfelelő szót, úgy, hogy a betű neveit újjaim által jelöltem ki. A leány jobb kezét az enyim fölé tette, úgy, hogy minden újj mozgását, helyváltozását felfogta. Nagy figyelemmel és érdeklődéssel tanulta az újjak által kifejezendő ABC-ét, úgy, hogy képes volt mások újjnyelvét megérteni és az újjak által saját kívánalmait és gondolatait közvetlenül kifejezni. Egy év alatt megtanulta Laura az újjak segítségével kijelölni a *főneveket*, t. i. a kézzel fogható tárgyak neveit, később oly szókat, melyek *tulajdonságokat*, *cselekvéseket*, *érzelmeket* jelentenek és még később egyszerű mondatokat.»

Miután a környezetében levő tárgyak fölött képes volt gondolatait jelek által kijelölni és más emberekkel ezen jelek segítségével társalogni, megtanúlt Laura írni is, úgy, hogy két évi tanítás után már képes volt szép olvasható leveleket írni.

Az első levél, melyet anyjához írt, a következő volt:

«Laura levelet fog írni anyjának. Laura ki fog kocsizni atyjával. Laura erszényt fog készíteni anyjának. Laura atyjával és anyjával fog aludni. Anyja szeretni és csókolni fogja Laurát. Laura levelet fog most vinni postára. Laura meg fogja látogatni Walest (egy ismert család neve). Laura haza fog menni.»

Miss Drew férjhezmenetele után Laura nevelése egészen Miss Swiftre lett bízva, kinél az írás, olvasás és számolás mellett a földrajzot, történelmet és a természettudományokat is szép sikerrel tanulta.

Az egész számokkal és törtszámokkal való számításban nagyon járatos volt Laura.

A földrajznál Miss Swift a domború térképeket használta és pedig oly kedvező sikerrel, hogy Laura felelete a vizsgálaton minden vendéget kellemesen lepett meg. A történelemből tudta Amerika legfontosabb eseményeit elbeszélni és a természettudományban megtanulta mindazon természeti testeket leírni, melyeknek tulajdonságait tapintási érzéke által felfogta.

A mellett nagy haladást tett a nyelvben és gondolkodásban, úgy, hogy 15-ik évében képes volt nemcsak értelmes leveleket fogalmazni, hanem önállóan kigondolt elbeszéléseket is leírni.

Ezen időtájban Swift kisasszony, ki 1841—1845-ig volt Laura tanítónője, Lamsonhoz férjhez ment és Wight kisasszony vette át és fejezte be Laura nevelését, mely nevelés Laura életének 20-ik éveig tartott. A női kézimunkákban ekkor már oly ügyes és járatos volt, hogy ez által kenyerét is megkereshette volna; de erre nem volt szüksege, mert róla az intézet gondoskodott, melyben élete legnagyobb részét töltötte.

Minden évben volt ugyan nehány hétig szüleinél látogatóba, de legboldogabban mégis az intézetben érezte magát, hol mindig azon iparkodott, hogy az intézetnek hasznára váljék. A munkát életének utolsó perczéig szerette, szívesen játszott az intézet növendékeivel, kézimunkával is foglalkozott és a fogalmazásban is mintegy kedve telt, hátrahagyott irataiból kitűnik, hogy elvont fogalmakról is bírt gondolkodni és különös érdeklődéssel olvassuk azt, a mit ő írt az égről, a világosságról és az alvásról. Nagy bánatot okozott neki jóltevőjének és nevelőjének, dr. Howenak, 1876-ban bekövetkezett halála.

Bridgmann Laura 1889 május 24-én, életének 60-ik évében rövid betegeskedés után meghalt, de az ő szerencsétlen esete a pszihologiai és a pedagógiai irodalomban mindig a lélektani és a neveléstani kutatások tárgyát fogja képezni és a nála elért eredmények az emberbarátokat további emberszeretetre fogja serkenteni és buzdítani.

Budapest. Lederer Ábrahám.

TERMÉSZETRAJZI SÉTÁK.

A természetrajz tanítása az a tárgy, melynél egyáltalán nem szorítkozhatunk pusztán a tankönyvre; hanem a legbuzgóbb szorgalommal kell olvasnunk és olvastatnunk a létező legnagyobbszerű, leggazdagabb tartalmú segédkönyvet: a természet könyvét. S ha — a mi elég sajnos — nem olvashatjuk egyszerre s együtt tanítványainkkal: a tanteremből kell őket figyelmeztetnünk az állat vagy növényélet különböző jelenségeire. Hadd olvassák hát ők maguk majd, ha kijuthatnak a szabadba; hadd legyen fölébresztve érdeklődésük!

Még ez a fehér hólepel sem dermesztett meg minden életet. S míg fiatal tanítványunk a korcsolyázó térre jut — nálunk a sétatéri tóra, máshelyt ligetbe stb., stb. — addig kellő figyelmeztetés mellett talán sok mindent észre vehet, a mi elkerülte volna máskép a figyelmét.

Most is . . . pedig még télies ám a tájkép mindenütt. Virágillat, színpompa hiányzik. Hó csillog hegyormon, mezőn. Csak a madár ad életet e halotti lepelbe burkolt világnak. Egy részét az éhség űzi ide a Gyalui havasok felől. Ott guggol például a Szamos partján a kis buvár rigó (Cinclus aquaticus), szép, fehér mellével, barna tollával, gyorsan bukik a víz alá s a jeges hullámok közül nyílsebesen úszik ismét a part felé; aztán fölborzolja magát, leguggan, ismét fölemelkedik; igazán gyönyörűség nézni azokat a kellemes mozdulatokat, melyekkel a parton futkos; élelmét keresve repül a rohanó, hideg habok közé; vagy a verőfénynek örülve, a jegesparton ül, s a fecske csicsergéséhez hasonló módon énekel. A parton álló fák oldalán pedig karcsú, kis szürke ruhás kóbor madarunk: a fakúszó (Certhia familiaris) kúszik fürgén fölfelé,

fejét forgatva jobbra, balra, keresve a farepedések közt a neki való eledelt, s vékony hangjával mondogatva: «itt! itt!» Tovább menve, a gyümölcsösökben a fekete rigó — vagy a havasi pinty egy-egy kis csoportja ugrál ágról-ágra; egy kis halmon a búbos pacsirta énekel; míg a kocsi nyomán a verebek társaságában kis sármányok keresgélnek élelem után, s egy ledőlt fatörzs mellett a czinke fürészhangja hallszik.

Mindezt könnyen, s rövid idő alatt észrevehetik a gyermekek, ha fölébresztettük figyelmöket. — Nekem már nem egy jelentette, hogy látott a Szamos mellett jégmadarat és vizi rigót (melyet ő elébb fecskének képzelt); az úton sármányt, s a kertek közt magtörő pintyet. S milyen öröm sugárzik ilyenkor a gyermek arczán, hogy ő mindezt láthatta! S ha nagyobb gondozásban részesitenék nálunk a madarakat, ha pajkos fiúk nem pusztítanák flóbereikkel, sokkal többet láthatnánk közülök, sokkal többet gyönyörködhetnénk bennük.

De egy hónap leforgása mulva, már a növényélet is jelentkezik, e téren is lesz megfigyeltetni valónk bőven.

Márcziusban ott függnek már a barkák a mogyoró-, éger-, majd a fűz- és nyárfák lombtalan ágain. Ha rendre mindezeket nem is vehetjük elé tanítás végett, de figyelmöket fölhívhatjuk rájok. Sőt akárhány gyermek magától fölteszi azt a kérdést: miért virágoznak e növények a lombhajtás előtt? S ha figyelmök egyszer fölébredt, könnyű lesz megértetni velök: milyen hasznos berendezés a növényekre nézve az, hogy virítanak mielőtt leveleik kifejlődtek volna; mert e virágok vagy barkák virágport tartalmaznak, a mi nélkül termés, péld. a jó ízű mogyoró, nem keletkezhetnék. S ha a levél egyszerre jelennék meg a virággal, a legtöbb virágport fölfogná, s a termének nem jutna. Így azonban a lombtalan ágak közt szabadon jár *a szél*, s szabadon viheti a port* a bibére, a levelek ebben nem akadályozzák.

Nemsokára a kis hóvirág is kidugja szép fejét a hótakaró alól. S miután a hagyma, szár, levél, virág alakjával és szerkezetével

* Lubbock: Virág, termés, levél. Fordította: Mágócsy-Dietz Sándor.

megismertettük a gyermeket, arra is fölhívhatjuk figyelmét, hogy a virág fejecskéje lecsüng, minek megvan a maga haszna és czélja a virágra nézve, mert így a tőkocsányon fölmászó rovarok nem juthatnak a virág kelyhébe s nem rabolhatják meg egy könnyen. Utalhatunk itt a cyclamenre is, melyet mint kedves szobai dísznövényt sokan közülök már otthonról ismernek, s a melynek piros vagy fehér virága ép így csüng le a kocsányról.

Nemsokára a csirázást is megfigyeltethetjük velök, még pedig könnyű szerrel a gabonafélék vagy hüvelyesek magvain. Sőt a magvak különböző csirázó képességére is utalhatunk. A legtöbb, vagy talán minden gyermek — sőt akárhány felnőtt is — azt hiszi: hogy a magvak örök időkre megtartják csirázó képességüket. Igaz, hogy péld. a tengeri és zab 10—12 év mulva is kicsirázik. Ebből tehát idősebb magvakat is ültethetnek el otthon cseréppe, vagy tehetnek vízbe, * hogy a csirázást megfigyeljék. A gabona különben is gyorsan csirázik, nem fogja próbára tenni türelmöket, mert kedvező körülmények közt 1 vagy 2—3 nap mulva megindul a csirázás; s a legtöbb gyermekre nézve öröm az, hogy saját munkáján látta a fejlődést. S ha ezekkel egyidejüleg 1—2 éves vörös fűz- vagy nyárfa-magvakat helyeztetünk el velök a földbe: azoknak csirázását már hasztalan várják, mert elveszítették a csirázási képességet (sőt a nyárfa magvai közül már a két hónapos sem fog csirázni).** Míg a fris magvak 24 óra mulva megindítják a csirázást. Ezekből meggyőződhetnek, hogy a magvak csirázási képessége nem tart örökké és nem is egyenlő minden növénynél. Azonkívül öntevékenységhez, megfigyeléshez és gondolkozáshoz szoknak.

Majd az éghajlatnak a növényekre gyakorolt befolyására is figyelmessé tehetjük őket. Már első tavaszi sétáik alkalmával a réteken, vagy olyan helyen is, a hol néha gyöngyvirágot keresnek, a kikirics hosszú leveleire akadnak. Legtöbbször nem is sejtik, hogy az

* Az eljárás tudvalevőleg nagyon egyszerű. Egy maroknyi (vagy kevesebb) gabonaszemet tányérba helyezünk; vizet töltünk reá; 24 óra mulva már látható, hogy a szemek megduzzadtak, meghasadtak s a hasadáson a fehér csira is mutatkozik.

** Biologie der Pflanzen. Dr. Julius Wiesner.

őszkor látott szép, vöröses-lilaszínű virágok leveleivel van dolguk — ha csak az iskolában nem tettük erre figyelmessé őket. — S ilyenkor elmondhatjuk azt is, hogy íme: nálunk, enyhébb égalj alatt több ideje van a növénynek a fejlődésre, s úgy osztja be háztartását, hogy őszkor virul, télen pihen, a hagymában rejlő táplálékot őrizve, a föld meleg takarója alatt; tavaszkor kifejleszti leveleit és maghonát; de nem így van az ott, a hol rövid a növény élete: *északon* és a *havasokon* egyszerre fejleszti virágaival a lombot is. *

Az ibolya ismertetésénél már arra is figyelmessé teszszük, hogy az ilyen szabálytalan alakú virágot mindig rovarok porozzák be, azok a himpor szállítói egyik virágból a másikba. A kellemes illatuakat főkép a méhek, míg a kellemetlen szaguakat és hússzínüeket leginkább a legyek vagy a darazsak szokták fölkeresni.

Ha pedig az akáczról tanítunk, könnyen észrevétethetjük velök, hogy a 10 porzó közül egyik külön áll, azért, hogy az összenőtt porzókból álló csőnek egyik oldalán kellő nagyságú nyílás maradjon, s a méh nyelve odaérhessen a virágban rejlő mézhez.

Ha aztán a tavaszi hónapok legszebbikében, májusban teszsznek a szabadba sétát: ott leng az árvalányhaj réten, mezőn, — nálunk különösen a Hója nevű hegy lejtőjén a birs, galagonya, loncz, fekete-gyűrű jávor, Viburnum tarka virágú bokrai közt, s azokkal váltogatva néhol oly nagy mennyiségben, hogy a májusi szellő fehér hullámok alakjában lengeti a tömötten álló, szép fehér forgókat. E gyönyörű tájkép, a távolból ide néző Gyalui havasok lánczolatával, az alant kanyargó Szamos tükrével, már magában figyelmet érdemel. — S egy ilyen kirándulás alkalmával vagy a tanteremben is fölvilágosíthatjuk a gyermeket — és pedig könnyen — a pelyhes, könnyen repülő, forgó vagy más hasonló szervek czéljáról.

Majd aztán, ha a mákfélék családja kerül szőnyegre, a mák tokjának csillagalakú fedele ismét újabb megbámulni valót nyújt. Itt nemcsak a csinos alakra, de a czélszerű berendezésre is fölhívjuk a figyelmet. A tok fedelét a megszélesült bibe alkotja, s e

* Az akáczról is azt mondják, hogy Olaszhon déli részében elébb virágzik, s azután hajt leveleket; míg nálunk egy időben hajt lombot és virágot. Dr. J. W. Id. m.

fedél csillagszerű sugarai azt a szolgálatot teszik, hogy esős időben a nyílásokat elzárják, hogy a víz az élő magcsirákhoz ne jusson. Ha már megérett a mag, e nyilásokon fog kihullani.

Ha pedig a galagonyáról és kökényről tanítunk, a termésnek más érdekes sajátságát vagy czélját is megértethetjük tanítványainkkal. Ezeket a legtöbb gyermek szereti megízlelgetni, s így annál könnyebben megérti és elhiszi, hogy a piros vagy kék húsos gyümölcs nemcsak az embert, de az állatot is magához csalja. A húsos rész élvezése után pedig a mag a földre hull, s majd új növény csirázik belőle. Az állatok s az emberek útján is tehát könnyebben terjed a növény, könnyebben hódít új tért magának.

S midőn az ernyősök családját ismertetjük, a tüskés mag czéljáról se feledkezzünk meg. Eszökbe juttatjuk, mint kapaszkodtak e magvak ruháikba, ha esetleg ernyős növények között sétáltak, s így ők maguk akaratlanul, öntudatlanul elősegítették e növényeknek terjedését, egyik helyről a másik helyre való vándorlását; s ép így tapadnak az ilyen s ezekhez hasonló termések az állatok szőrébe, s tesznek hosszú, hosszú vándorútakat. Így a növény- és állatország kölcsönös viszonyára is némi világot vetettünk.

Igaz, hogy az említett adatok egy része hosszú s részben fáradságos, pontos megfigyelések eredménye,* ha még oly egyszerű és természetes ténynek látszik is: mindamellett bizvást bevezethetjük ezeket az iskolába. Az igazi tudós az életnek tanul, nem pusztán a könyvtárak számára; az iskola pedig az életnek nevel és tanít, életet pedig csak gyakorlati, tapasztalati, szóval: életteljes adatokkal lehet a tanításba lehelni, nem pusztán a nevek és fajok száraz ismertetésével.

A természetrajz tanítása amúgy is könnyen unalmassá válhatik a gyermekre nézve; tehát minden eszközt föl kell használnunk, hogy e szellemet bénító unalmat távol tartsuk.

Ha gyakran figyelmeztetjük tanítványainkat a természet *életjelenségeire*, érdekes mozzanataira, ha minél több meleg érdeklődést

* Lásd: 1. Lubbock: Virág, termés, levél. Fordította: Mágócsy-Dietz Sándor. — 2. Biologie der Pflanzen. Dr. Jul. Wiesner.

keltünk bennök, talán elérjük azt, hogy megszeretik és méltányolják a természetet, s a hol kell, védik is; talán . . . talán . . .

Nem feledem el egyhamar azt a jelenetet, midőn 1889-ben, egy szép juniusi estén, kirándulásból hazafelé menve, a Nádas területén a lemenő nap biborszínében fürdő virágos rétek és szántóföldek közt egy kis munkáscsoporttal találkoztunk. Épen estére harangoztak; s egyik megemelve kalapját így szólott: «Oh de szép vagy áldott zöld mező! Isten tartsd meg e szép magyar hazát!» Megvallom, erősen meglepett. Ritkán hallhatunk minálunk ilyesmit: ilyen meleg érzelem és lelkesültség nyilvánulását a természettel, a természet szépségeivel szemben. Mi nálunk — úgy látszik — nem születik az ember a természet oly meleg és benső szeretetével, mint Hübner O. tapasztalata szerint, a japáni nép. Szeretik nálunk a hasznáért, szeretik néha kedvtelésből, de nem igazán, nem bensőleg, mert ha igazán szeretné az ember, akkor gondozná, ápolná, védené; nem rontana, rútitna, pusztítna.

A japáni — mondja Hübner — ha még oly szegény és szerény körülmények közt él is s csak csekély kis területe van, arra legalább miniatür kertet, sziklát, barlangot, sellőt és vízesést varázsol, hogy pihenő óráiban gyönyörködhessék! De nálunk sok helyt, a mi van is elpusztul, s péld. éneklő madaraink a czéltalan lövöldözések miatt mind gyérebben látogatnak meg, s mind messzebb vonulnak a lakott helyektől. — A természetrajz tanításának egyik szép feladata megszerettetni a természetet, fölébreszteni a figyelmet, a részvétet, hogy minél inkább meggyökerezzék tanítványainkban a természet tárgyai és különösen élő lényei iránt való kímélet. Hátha a *nőtestvér* példája, védő szózata lassanként a fiúkra is hat, s fölhagynak vad üldözéseikkel, rongálásaikkal?? Ez lenne legszebb, legjutalmazóbb eredménye fáradozásainknak, s mindenekelőtt a természetrajz tanításának.

Kolozsvár. Binder Laura.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Női kereskedelmi tanfolyamok szervezete. (Kiadatott a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 1881. évi márczius 15-én 59.258/1890. sz. a kelt rendeletével.)

I. Szervezet. A női kereskedelmi tanfolyamnak feladata: nőknek alsóbbfokú kereskedelmi foglalkozásokra való előkészítése. E feladat szerint az ily tanfolyam az alsófokú kereskedelmi iskolákkal lép párhuzamba, s mint ilyennek úgy a tanítandó tárgyak, mint az elérendő czél tekintetében szerényebb intézménynek kell lennie.

Tanítandó tárgyak: 1. Könyvvitel. 2. Kereskedelmi számtan. 3. Kereskedelem- és váltóisme. 4. Irodai munkálatok és levelezés. 5. Árúisme kereskedelmi földrajzzal. 6. Szépirás.

Mint rendkívüli tantárgy a magyar és német gyorsírás is tanítható.

A tanítás ideje teljes 8 hónap, október 1-től május 31-éig.

Hogy a tanítás valóban eredményes legyen, feltétlenül szükséges a tantervet úgy megállapítani, hogy az egyes tárgyak közt az összefüggés, az ismeretszerzésben a kellő egymásután és fokozatosság meg legyen. E czélból a 8 hónapi tanulásidőt két egyenlő részre kell osztani, s ezekben a tananyagot úgy elrendezni, hogy az egyik tanulmány előkészítse a növendékeket a másikra. Minden egyes tanfolyam számára a tanári testület az alább közölt tanterv keretében, a helyi viszonyok és szükségletek figyelembe vételével, helyi tantervet készít és azt jóváhagyás végett a kir. tanfelügyelőnek bemutatja.

A tanfolyamon az alsófokú kereskedelmi iskolák számára engedélyezett tankönyvek használhatók.

II. Tanterv. Első időszak. (Október—január.)

1. Kereskedelmi számtan. Hetenkint 4 óra. A kül- és belföldi pénzek és mértékek ismertetése és a velök való számolás. Rövidített szorzás és osztás. A szorzásnál és osztásnál használható fogások (25-tel, $12^1/_2$-lel stb. szorzás). Átlagszámítás. Egyszerű hármasszabály és olasz gyakorlat. Arányos osztás. Keverési számítás. Százalék- és ezrelékszámítás. Cassa-Sconto. Rabatt. Agio. Vámfizetés. Bizományi díj. Alkuszdíj. Del-credere. Biztosítási díj. Nyereség és veszteség kiszámítása; nyereség és veszteség kiszámítása az eladási árból. A Cassa-Sconto meghatározása a készpénzértékből. Az arany-agio kiszámítása az osztr. értékből. A rabatt kiszámítása a tényleges értékből. Átszámítás százalékra. Árúszámítás. Vétel- és eladási számlák. Megbizó- és költött számlák. Kamatszámítás különböző műfogásokkal.

2. Könyvvitel. Hetenkint 2 óra. A könyvvitel fogalma és czélja; a könyvek berendezése, hitelesítése és bélyegzése. Leltározás: leltár, mérleg. Az egyszerű könyvvitel lényeges könyvei, ú. m, pénztárkönyv, napló, főkönyv és a scontók. (Árú váltó- és értékpapir-sconto a legegyszerűbb alakokban.) A segédkönyvek és pedig: a számolási könyvek és a lejárási könyvek; tárgyalandó pedig a könyveknek megnyitása, vezetése és lezárása. A könyvek összefüggésének kimutatása végett egy rövid üzlet-menet (árúüzlet) könyvelendő el. értékpapir-számítás és váltó-discontálás nélkül.

Az összes könyvek lezárása után az eredmény kiszámítása a leltárak alapján.

3. Kereskedelemisme és váltóisme. Hetenkint 2 óra. A könyvvitel és kereskedelmi számtan sikeres tanítása érdekében szükséges, hogy a tanulók a váltóval mihamarább megismerkedjenek. E czélból a váltóismét és kereskedelemismét párhuzamosan kell tanítani mindjárt az év elejétől fogva heti 1—1 órában.

a) A kereskedelemisme tananyaga: A kereskedelem fogalma és jelentősége. A kereskedelem felosztása: árúkereskedés, pénz- és értékpapir-kereskedés. Nagy- és kiskereskedés; szatócs, zsibárus, házaló, kufár; bel- és külföldi kereskedés; beviteli-, kiviteli- és közvetítőkereskedés. Világkereskedelem. Kereskedelmi üzlet. Egyéni és társas üzlet. Telep, fióktelep. Czég; egyéni és társas czég. Czégjegyzék. A főnök és az üzleti személyzet. Segédek, tanonczok. Czégvezető. Kereskedelmi meghatalmazott. Üzletvezető. Ügynök. Vétel.

b) A váltóisme tananyaga:

Váltószerződés. Váltóképesség. A váltó. Saját váltó. Idegen váltó. Az idegen váltó kellékei. Saját rendeletre szóló idegen váltó. Elfogadás. Telepítés. Forgatmány. A váltó kifizetése. A váltóból eredő keresetek. Az óvás. Irásbeli gyakorlás.

4. Irodai munkálatok és levelezés. Hetenkint 2 óra. A polgári életben előforduló ú. n. ügyiratok és a szoros értelemben vett kereskedelmi fogalmazványok. Nevezetesen: bizonyítvány, elismervény, kötelezvény, nyugtatvány, térítvény, felmondás, engedmény, utalvány, meghatalmazás, szállító-levél. Beadványok. Folyamodvány. Vétel és bérleti szerződés (egyszerű esetek). Mindenféle jegyzékek és számlák. Utalvány.

A hol alkalom kinálkozik, az ügyirat levélakban is fogalmazandó.

5. Árúisme kapcsolatban kereskedelmi földrajzzal. Hetenkint 2 óra. A fontosabb állat- és növényországi árúk. (Termőhelyek, szállításnak útja, a főbb piaczok.)

6. Szépirás. Hetenkint 1 óra. Kereskedelmi folyó-irás.

Második időszak. (Február—május.)

1. Könyvvitel. Hetenkint 4 óra. Egy második üzletmenet elkönyvelése az egyszerű könyvvitel szerint értékpapir vétellel és eladással, továbbá váltók discontálásával.

A kettős könyvvitel alapelvének magyarázása. A tőke-, mérleg-, eredményszámla; ez utóbbi segédszámláinak (kamat-, üzleti költségszámlák) és a vagyonrészek számláinak (árú-, küldvény-, intézvény-, értékpapir-, személyi számlák) megismertetése, használata és lezárása. A főkönyv összes számláinak lezárása összefüggésben.

A franczia kettős könyvvitel. Lényeges könyveinek, az előjegyzéknek és a főkönyvnek megnyitása, vezetése és lezárása.

Egy rövid üzletmenetnek (legczélszerűbben az időszak elején az egyszerű könyvvitel szerint kidolgozottnak) teljes elkönyvelése a franczia kettős könyvvitel szerint.

2. Kereskedelmi számtan. Hetenkint 2 óra. Értékpapir-számítás a budapesti tőzsde jegyzése szerint. Discont-számítás. Discont-nóták. A külföldi váltók (Devisek) a budapesti tőzsde jegyzése szerint. Az egyszerű árú calculatio.

3. Kereskedelemisme és váltóisme. Hetenkint 2 óra. A tanítás párhuzamos heti 1—1 órában. *a)* Kereskedelemisme. Bizomány. Szállítmányozás. Fuvarozás. Biztosítás. Alkuszi ügylet. Pénzérem. Pénzláb. Valuta. Váltópénz. Kereskedelmi pénz. Papirpénz. Bankjegy, államjegy. Tulajdonképeni papirpénz. Agio.

b) Váltóisme. Szükségbeli utalvány. Névbecsülés. Másodlat és másolat. Prolongatio. Elévülés. A váltó megsemmisítése.

4. Irodai munkálatok és levelezés. Hetenkint 2 óra. A kereskedelmi levelek fontossága. Külső alakjok. Néhány körlevél. Árukinálat. Ajánlkozás. Levelek hitelügyben: tudakozódás és felvilágosítás. Árúmegrendelések és az árú-üzlettel kapcsolatos különféle levelek. Levelek bizományi ügyletekben. Levelek váltó-ügyekben. Küldvények. Levelek fizetésekről. Levelezés adósok és hitelezők között. Levelek folyó-számlákról.

5. Árúisme kapcsolatban kereskedelmi földrajzzal. Hetenkint 2 óra. Ásványországi árúk. A legfontosabb gyári czikkek népszerűen ismertetve. Európa főbb vasutvonalai. Magyarország tüzetesebben.

6. Szépírás. Hetenkint 1 óra. A jobb irókkal a rond-írás.

III. A felvétel feltételei. A női kereskedelmi tanfolyamba oly leány-növendékek vétetnek fel, kik a polgári vagy felsőbb leányiskola 4 osztályát vagy a felső népiskolát legalább elégséges eredménynyel végezték és 18 évesnél nem idősebbek.

Felvehetők továbbá olyan 18 évesnél nem idősebb leányok, a kik felvételi vizsgálaton igazolják, hogy van kellő előképzettségök a tanfolyam sikeres elvégzéséhez. E vizsgálat tárgyai:

1. Magyar nyelvtan és magyar fogalmazás. Az utóbbira nézve a mérték a polgári leányiskolában megszerezhető képesség.

2. Számtan. Teljes jártasság a négy alapműveletben egész- és tört számokkal, a hármasszabályhoz tartozó feladatok megfejtése, láncszabály.

3. Földrajz, különösen Európa, Ázsia és Amerika földrajza.

Egyes figyelemre méltó esetekben, a tanári testület és kir. tanfelügyelő ajánlatára, a vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélyével, 18 évnél idősebb nők is felvehetők.

IV. A tanároktól megkivánt qualifikaczió. A női kereskedelmi tanfolyamban — tekintve az idő rövidségénél fogva is megkívántató szakszerű oktatás szükségességét — rendszerint csak középkereskedelmi iskolai tanításra képesített szaktanárok alkalmazhatók. Kivételt csupán a szépírás tesz. A kereskedelmi számtan és árúisme tanítására kivételesen a mennyiségtan és természettudományokból polgári iskolákra képe-

sített tanítók, a könyvvitelre, kereskedelem- és váltóismére és a levelezésre a gyakorlatban működő egyének alkalmazhatók.

V. Fölszerelés. A női kereskedelmi tanfolyam legczélszerűbben valamely felsőbb fokú leányiskolával (polgári és felsőbb leányiskolával) kapcsolatban és annak helyiségeiben szervezhető, úgy hogy a növendékek az iskola tanszereit is használhassák. Mindenesetre pedig megkívántatik, hogy a tanfolyamnak jól felszerelt árúgyűjtemény, továbbá chemiai laboratorium álljon rendelkezésére a legszükségesebb árúismei kisérletek megtételére. Ily tanfolyamokat állíthatnak a felsőbb fokú leányiskolák fentartói.

VI. Rendtartás. 1. §. A beiratások és felvételi vizsgálatok szeptember hó három utolsó napján történnek. A tanítás október 1-én kezdődik.

A felvételi vizsgálatért az összes tárgyakból 5 frt díj szedhető, mely az igazgató és a vizsgáló tanárok közt egyenlően oszlik meg. A díj előre fizetendő.

A növendékek tandíjat fizetnek, mely a tanfolyam fentartási költségeinek fedezésére fordíttatik és a helyi viszonyok szerint állapíttatik meg, az iskola helyi hatósága által.

2. §. Szünnapok csupán a vasár- és ünnepnapok, — izraelitákra nézve az engesztelési nap és újév, — nagycsütörtöktől husvét-hétfőig, továbbá a király és királyné Ő felségeik születése és nevenapja.

3. §. A tanítás ellenőrzésére az igazgató elnöklete alatt minden hónap végén tanári értekezlet tartatik.

4. §. Január végén a tanulók Értesítőt kapnak, melyet a szülőknek, illetőleg a gyámnak alá kell írnia.

5. §. Az érdemjegyek: jeles, jó, elégséges, elégtelen.

6. §. 12 óra igazolatlan elmulasztása esetében az illető növendék kimaradottnak tekinthető.

7. §. A tanítási órák a helyi viszonyokhoz képest úgy állapítandók meg, hogy délután nyáron 5, télen 4 óra után tanítás ne tartassék. Egy napon 3 óránál többet tanítani nem szabad. Ha a viszonyoknál fogva ki nem kerülhető, hogy a növendékek az est beálltával távozzanak az iskola épületéből, akkor hozzátartozóik kötelesek megfelelő kiséretről gondoskodni.

8. §. A leány-tanulók állandóan női felügyelet alatt álljanak. E felügyeletre csak okleveles tanítónő alkalmazható.

9. §. Junius hó első napjában tartatnak korlátolt nyilvánossággal a vizsgálatok, a melyeken minden tanuló minden tárgyból felel. E vizsgálatok a kir. tanfelügyelő vagy helyettese előtt mennek végbe.

A kereskedelemügyi miniszternek jogában áll magát kiküldöttje által a vizsgálatoknál képviseltetni, ki az anyakönyveket és elbocsátó bizonyítványokat akkor szintén aláírja. Ezért a vizsgálatok idejéről a nevezett miniszter eleve értesítendő.

A szóbeli vizsgálatokat írásbeliek előzik meg a könyvvitelből, kereskedelmi levelezésből és a kereskedelmi számtanból.

A szóbeli vizsgálatokon a tanulók minden írásbeli dolgozata kiteendő.

10. §. A kik sikerrel végezték a tanfolyamot, elbocsátó bizonyítványt kapnak az egyes tárgyakból nyert érdemjegyekkel. A bizonyítványt

a szaktanárok, az igazgató, a vallás- és közoktatási miniszter kiküldöttje és a kereskedelemügyi miniszter kiküldöttje aláírja. A bizonyítvány bélyegköteles, de a kiállításért díj nem jár.

VII. Felügyelet. 11. §. A női kereskedelmi tanfolyam növendékeiről rendes anyakönyv vezetendő.

12. §. A női kereskedelmi tanfolyam a tankerületi kir. tanfelügyelő felügyelete alá helyeztetik, kihez az év elején tett intézkedésekről, a tanárok qualifikációjáról, a tantervről és órarendről, általában minden az iskolát illető fontosabb körülményről jelentés teendő. Tartozik az igazgató jelentést tenni az év befejezéséről is, és ugyanakkor a tanfolyamra vonatkozó statistikai adatokat felterjeszteni.

A tanfolyam felett közvetlen felügyeletet az illető iskola helyi hatósága gyakorolja. Ezen hatóság teendőjét képezi a tanárok és felügyelő tanítónő alkalmazása s ezek tiszteletdíjainak megállapítása.

Kelt Budapesten, 1891. évi márczius hó 15-én. *Gr. Csáky Albin* vallás- és közoktatásügyi miniszter.

*

A nőnevelés reformja czímmel a «Nemzet» f. é. április 7-diki számában hosszabb czikket szentel a nőnevelésnek. A czikkben y. r. azt fejtegeti, hogy a «nőnevelésnél legfontosabb tényező a női tanerő alkalmazása», mert «a nőnevelésnek nincs természetesebb képviselője, mint a nő». A kellő tájékozottsággal és tárgyilagossággal írt czikkből kiemeljük még a következőket:

A férfitanerők fensőbbsége mint tanító, vezető, ellenőrző közeg működhetik a nő tanítóképezdékben, vagy az aktivitásban lévő női tanerőkkel szemben, de nem a felsőbb leányiskolákban, mert az utóbbiaknak soha sem volt feladatuk női tanerőket képezni — hanem igenis, a kor által szükségelt ismereteket megadva, a társadalomnak nőket adni.

A nő élesebb megfigyelő tehetséggel bír; nem nagy a látóköre, de a mit megnéz, azt hamarább és gyakran tisztábban látja. Pedagogiai szükséglet, hogy a nevelő tanítványát kiismerje, már pedig ezt könnyebben fogja tenni leánygyermeknél a nő, mint férfi. Nőt ellenőrizni, női szemek tudnak legjobban.

A leánygyermekben nővel szemben több a természetes nyiltság, közeledési biztonság, a hiba beismerése, a vágy nyilvánulása. Ez ismét, olyan momentum, a mit figyelmen kívül hagyni, nem pedagogikus eljárás.

A gyermeknek első természetadta nevelője a nő, mint anya; csak mikor már kezd az első évek gyöngédségéből kibontakozni, akkor kerülhet erőteljesebb kezekbe. Hagyjuk meg a nőt, a nevelés folyamán mindvégig a nő oldala mellett, mert nincs szükségünk férfias nőkre, valamint nincs szükségünk elasszonyosodott férfiakra.

De halljuk röviden mit szólanak ehhez, a figyelemfentartás, a tanszellem, az érzelmek, a kedély, képzelet, erkölcsi akarat stb. szempontjai, melyeket a pedagogia mind felvett paragrafusai közé.

Már az eszmetársulás folytán is, férfialak, serdülő leánynál; nem figyelemfentartás, hanem örökös distrakczió.

A tanszellem és érzelmekre vonatkozólag, a képzett nő összehasonlíthatlanul alkalmasabb, mint a férfi; mert amaz a nevelés alatt állóval hasonló pályán halad, adatait öntapasztalataiból merítheti és a mit valaki

átérez, azt rendesen helyesebben is itéli meg. A leánygyermek kedélye, mint az érzelmek és hangulatok nyugvó központja, mesterét a női kedélyben találja fel.

Még említeni sem akarom, a nemi és egyéni tulajdonságok kérdését; mert ezek szempontjából a férfi tanerő olyan messze áll a nőnevelési hivatástól, mint a káromkodás az imádságtól. Hiába erőlködik felszínre vergődni az ellenvetés, hogy pedagogus csak férfi lehet, mert ez zárja magában az öntevékenységet, az áttekintést, a szervező tehetséget és a tárgyilagosság felé hajló irányt, mert a nő sok esetben plane tevékenyebb, mint a férfi, mert minden tárgyilagos irány daczára nagyon jól áll a nőnek az ő természetes szubjektivizmusa; különböző a feldolgozandó anyag, különbözőképen kell eljárni.

A tevékenység is a férfiut a külvilágra utalja, a nőnek külön világot teremt, saját belsejében. Félreismerhetlen különbség van a nő és férfi életfeladata között; hogy legyen tehát ezeknek nevelése, — ha a nevelés az élethez készít elő, — egyöntetü; hogy tehetnők azt ugyanazon kezekbe le?

Minél több nőtanító alapos képzése, az első és legfontosabb lépés a nőnevelés reformjához. A második: alkalmas tankönyvekre pályázat-hirdetése, mert a tanár-kérdés után a tankönyv a megfejtendő problema. A ki rossz iránytűt visz magával, eltéved; alkalmatlan tankönyv összetöri a tanár alkotását. És végre fokozatosan kell emelni a leányiskolák számát.

Sokan helytelenítik az igazgatónők alkalmaztatását s hivatkoznak Francziaországnak a női tanerők tekintetében szerzett szomorú tapasztalataira. Ezzel szemben hivatkozhatom, mint jó magyar példára Fiuméra, hol igazgatónő vezetése alatt a leányiskola a haza örömére és a város büszkeségére folyton emelkedett.

*

A M. D. egyesület erdélyrészi köre márczius hó 14-én ülést tartott, melyben *De Gerando Antonina* elnöklete alatt 34 tag vett részt. Ez ülésen a kör eddigi czímét «kolozsvári szakosztály» megszüntették, s helyette minthogy a központtal való megegyezés következtében a kör munkálkodását az egész erdélyi felföldre kiterjeszti: a «M. D. egyesület erdélyrészi köre» czímet vették fel. Gyűjtő bizottságot küldtek ki a körből, melynek tagjai: Binder Laura, Czukrász Róza, Gutkovszky Józsa, Lindner Vilma. A tagok könyvadományaikkal a könyvtár alapját is megvetették, s a könyvtárosi tisztet Békéssy Lilla vállalta magára. Lázárné Kasztner Janka indítványára elhatározták, hogy a M. D. E. erdélyrészi köre 1891. évi szeptember vagy október hónapokban pénztára javára tanszerkiállítást rendez, továbbá, hogy a jótékonyczélú sorsjáték jövedelmében való részesülhetésért folyamodik. Schwarczel Adél indítványára az Erdélyrészi Kör fölterjesztést intéz a M. D. E. központi választmányához, melyben utalva az egylet tagjainak örvendetes gyarapodására (az erdélyrészi körnek már 200 tagja van), azt kérik, hogy Budapest után az első *Tanítónők Otthona* Kolozsvárott állíttassék fel. Végül elnök, De Gerandó Antonina bejelenti, hogy márczius 20-án az «anya szerepe a társadalomban» czímű felolvasást fog tartani.*

* E felolvasás márczius 20-án Kolozsvárott nagy érdeklődés közt tényleg megtartatott s 65 frtot jövedelmezett is az egyesületnek.

A M. D. E. ujvidéki tanítónői szakosztálya február hó 18-án tartotta alakuló gyűlését. Az ifjú szakosztálynak már 43 tagja van. Elnök lett Nemessányi Adél polgári l. isk. igazgatónő; alelnök: Pinkovicsné Lenk Emma; jegyző: Fizély Julia; másodjegyző: Wessely Aranka; pénztáros: Weisz Berta; ellenőr: Petrik Ferenczné; könyvtáros: Bréger Adél. Alapszabályokul nagyrészben a budapesti tanítónő szakosztály alapszabályait fogadták el. Elhatároztatott, hogy a pedagogiai folyóiratok közleményeit figyelemmel kisérik, s a tagok majd mindenike vállalkozott, hogy egy-egy folyóiratról ülésről-ülésre referál. A szakosztály lehetőleg rajta lesz, hogy a városi és vidéki mívelt anyákat és az összes tanítónőket tagjai közé vonja; eme törekvése a szakosztálynak a zárdabeli tanítónőkkel szemben meghiusult, mert azok bár érdeklődnek a szakosztály tevékenysége iránt, rendi szabályaik miatt az egyesületbe nem léphetnek.

*

A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztálya márczius havi értekezletén Lubinszky Emilia ismertette részletesen a «Testi nevelés»-ről dr. Dollinger és Suppán által írt «Két jelentést». Majd Odor Emilia olvasta fel nagy érdeklődés között a nevelőnők nyugdíjügyéről folyóiratunk jelen füzetében közlött tanulmányát. E tételnél élénk eszmecsere fejlődött ki, melyben a jelen volt vendégek közül Eöri Farkas Kálmán, Nagy László, György Aladár, dr. Peregrinyi és Lederer A. is részt vettek. Elhatároztatott, hogy a M. D. E. kezdeményezni fogja a nevelőnők nyugdíjalapjának megalapítását, s e czélból mindenekelőtt felhívást intéz a hazai nevelőnőkhöz, hogy a nyugdíjintézetbe való belépési szándékukat nyilatkoztassák ki, mert csak a tagok hozzávetőleges számának alapján lesz lehetséges a módozatok, a nyugdíjösszegek és a díjtételek megállapítása. Határoztatott, hogy a társadalom és az állam támogatását is igénybe fogják venni az alap megteremtésénél. Az előleges munkálatok megtevésére *Sebestyénné Stetina Ilona, Odor Emilia, Radnayné Vámossy Ilona* és *György Aladár* tagokból álló bizottságot küldtek ki. Tárgyaltatott és elfogadtatott még *Komáry Erzsi* fővárosi tanítónő indítványa is, ki az eszmecserék élénkítése czéljából a «nevelve tanítás» köréből vitatételek kitűzését és tárgyalását kívánja.

IRODALOM.

AZ IFJUSÁG TESTI NEVELÉSÉRŐL. Két jelentés. Irták: *Dr. Dollinger Gyula* és *Suppán Vilmos*. Budapest 1891. Kiadja az Eggenberger-féle könyvkereskedés, 152 lap. Ára 80 kr.

Olvasóink e műnek egyik részét már ismerik, mert folyóiratunk múlt évi folyamában csaknem egész terjedelemben közöltük dr. Dollinger Gyula egyetemi tanár orvosi jelentését, még mielőtt az könyvalakban megjelent volna. Tudvalevőleg a közegészségügyi egyesület választmányában dr. Berzeviczy Albert államtitkár úr által megindított eszmecserék és felolvasások alapján készültek a jelentések, melyek azonban többet foglalnak magukban, mint a jó részben tornázásra és testgyakorlásra vonatkozó eszmecserék, mivel a jelentés szerzői az ifjúság testi nevelésének kérdését egész terjedelmében vizsgálatuk tárgyává tették.

A *Suppán Vilmos* által írt és most ismertetés alá vett pedagogiai jelentés a következő szakaszokat foglalja magában. I. A testi nevelés szükségessége. II. A túlterhelésről. III. A túlterhelés közvetlen okai. IV. A tornászat. V. A játék. VI. A kézügyességi oktatás. VII. Az énekoktatás. VIII. A kirándulások. IX. Egyéb testedző gyakorlatok. X. A leányok testi nevelése.

A bevezetésben rámutat szerző azon elszomorító tényekre, melyek a testi nevelés kérdésével való foglalkozást elodázhatlanná teszik. «Kétségbe vonhatatlan, — úgymond, — hogy az ifjuság testi s ebből kifolyólag szellemi állapota is komoly aggodalmakra szolgáltat okot. Megdöbbentő, hogy az ifjuság oly korban, midőn még elfogulatlan vidámságnak kellene hódolnia, már megvetéssel tekint a gyermeknek való örömökre, viselkedésében és foglalkozásában a felnőtteket utánozza.»

Fájdalom, nagyon is igazat mond, midőn így folytatja: «Az ifjuság természetellenes korai érettsége és blazirtsága, szellemi és testi ernyedtsége, az eredetiségnek, önállóságnak és termékenységnek hiánya arra mutat, hogy a modern nevelés eltávozott a természetszerű fejlődés útjáról». E beteges jelenségek okát azonban nem kizárólag az iskolában keresi, nagy részt tulajdonít ebben az életnek és társadalmi rendnek. A munka és élvezet között régente fenálló helyes egyensúly, az egyszerű nyugodt élet, a család körében való csendes élvezetek ideje eltünt. Talán a mívelődés előrehaladásával karöltve terjeszkedő idegbetegségek is éreztetik hatásukat az ifjuságnál, s innen van az ideg- és izomerőnek hiánya, gyors izgékonyság és gyors kimerülés. Bár e bajok csakugyan a társadalomban gyökereznek, még sem képes azokat maga a társadalom orvosolni; az iskola van arra hivatva, hogy a helyes irányt megadja, az

iskolából kikerült szellemileg és testileg egészségesebb nemzedéknek sikerülhet leginkább a társadalmi szokásoknak javítását eszközölni.

A testi nevelés szükségességéről szólva, utal a jelentés azon nagy hibára, hogy az iskola a nevelés czéljának, a test, szellem és szív harmonikus mívelésének csak részben felel meg, s figyelmét főleg csak a szellem mívelésére fordítja. Az erkölcsös nevelést is csak közvetve a léleknek megfelelő képzetekkel való megtöltése által eszközli, legkevesebbet törődik mégis a testi neveléssel. A szellemi foglalkozásra szánt idő, bármelyik iskolát veszszük tekintetbe, aránytalanul sok a testi nevelésre fordított idővel szemben. A heti egy vagy két órai torna nem ellensúlyozhatja a szellemi munkát. Legújabb időkig nem is vették komolyan sem a hatóságok sem az ifjuság. Ily körülmények közt szinte természetes, hogy a család sem sokat tett a testi nevelésért.

Nagyon érdekesek s felette tanulságosak a jelentésben a *túlterhelésről* s a *túlterhelés közvetlen okairól* szóló fejezetek. Az előbb említett fejezet rövid történeti bevezeté-ében olvassuk, hogy míg a tizennyolczadik században az iskolás gyermekekkel való embertelen bánás, addig a tizenkilenczedikben az ifjuság túlterhelése állandó panasznak tárgya. Azon véleményhez, hogy az ifjuság tanulmányokkal túl van terhelve, hozzájárultak az orvosok is s a túlterhelés következményének tartják, hogy a gyermekek megsoványodnak, szórakozottá, idegessé s ingerlékenynyé lesznek.

A túlterhelés megakadályozására vonatkozó részben túlzott vádaknak meg volt üdvös hatásuk, a mennyiben az iskolai egészségügy keletkezését eredményezték. A túlterhelés vádja ezután is megmaradt s létezése nem is tagadható, bár nem annyira a rendszerben, mint inkább a helytelen módszerben s leginkább a testi nevelés elhanyagolásában keresendő.

Nagyon igaza van szerzőnek, midőn azt állítja, hogy a túlterhelésről fel-felhangzó vádak el fognak némulni, mihelyt sikerülni fog az ifjuságot testi ernyedtségéből kivetkőztetni, testi erejével és frisseségével együtt szellemi fogékonyságát is növelni. Gondoskodjunk arról, hogy az ifjuság szellemi munkája energikus testi munkával ellensúlyoztassék s akkor véget vetünk annak, hogy még tanterveink és utasításaink mérsékelt és minimális követelményei és elviselhetetlen teher gyanánt nehezedjenek ifjuságunk vállaira. A testi nevelés elhanyagolása mellett okai lehetnek még a túlterhelésnek: a tananyag mennyisége, azaz a tanterv hibás értelmezése, a concentratio hiánya, legkevésbbé van ez meg a gymnasiumok s leginkább feltalálható a nép- a polgári és felsőbb leányiskolák tanterveiben. Egy másik oka lehet a tanárok túlbuzgósága, melyre gyakran a most divatozó vizsgálati és felügyeleti rendszer által mintegy kényszerítve vannak, mert sokszor, természetesen tévesen, az iskolai oktatás czéljául az ismeretszerzés tekintetik, holott az ismeret csak eszköz az érdek felébresztésére. A rossz módszer, a túltömött osztály, az iskoláztatás korai kezdete, mind hozzá járulnak az említett, s ifjuságunknál tapasztalható elszomorító jelenségek előidézéséhez.

Áttérve a tornászatra, melynek testügyesítő hatását elismeri, de benne a testi nevelésnek azon eszközét, melylyel a szellemi munkát ellensúlyozni s az ifjuságot frissebb életre ébreszteni lehetne, fel nem találja; — elmondja szerző, hogy nálunk a testi nevelés hetenkint 1—2

órán végzett tornagyakorlatból áll, melyek majdnem ugyanazok az elemi-, polgári- és középiskolában, a különbség inkább csak a gyakorlatok energikusabb végzésében áll. A szabad, rend- és szergyakorlatok mindenütt feltalálhatók.

Főhibája a mai tornagyakorlatoknak, hogy nem szórakoztatók, a lelket — miután éber figyelmet, szigorú fegyelmet és gyors cselekvést igényelnek — nem pihentetik. Veszélyezteti a jó eredményt sok helyen az alkalmatlan, egészségtelen tornahelyiség, vagy a helytelen időben — evés után — végzett torna.

A testi nevelés másik fontos eszközeként szerepel a jelentésben a *játék*, mint a legtermészetesebb testgyakorlat. A játék a tornával karöltve van hivatva az ifjuság általános bágyadtságának megszüntetésére. Az iskolák lombos fákkal körülvett játszóterekkel láttassanak el s maga az iskola vegye kezébe a játék ügyét. A játék jótékony hatásában felülmúlja a tornát, a mennyiben itt megszünnek azon vádak, melyek a jelenleg sok helyen divatozó helytelen tornázás ellen emeltettek.

A tornából, melynek megvan a maga fizikai, pedagogiai és politikai előnye, hiányzik az örömnek azon magas foka, melyet a játék nyújt, e mellett a szabad levegőn végzett különféle gyors mozgás, mely a test minden részét egyaránt foglalkoztatja; ezek mellett a lélek folytonos gyenge felindulása, a jókedv, a játék kimenetele iránt való érdeklődés, igen jó hatással van az egészségre. A mennyiben a játék a tanulót kitartásra és türelemre tanítja, fejleszti a jellemet is. A játék a játszót önmaga ellenőrzésére kényszeríti, a játékkal járó mindennapi vizsgáló közlekedés igen jó a hiúság és önteltség elűzésére. Játék közben tanulja meg a gyermek az engedelmesség és alárendelés nehéz mesterségét, a mennyiben a játék vezetője parancsainak és intézkedéseinek alá kell magát vetnie. A nemzeti szellem ápolására is megvan a nemzeti játéknak kihatása, példa erre nézve Angolország, hol az iskolában űzött játékok nevelték nagyra a közszellemet. A játék is csak úgy válhatik a testi nevelés fontos tényezőjévé, ha vezetését az oktatással megbízott tanítók veszik át. Hogy a tanítók a játék becsét tapasztalásból ismerhessék, szükséges, hogy a tanító- és tanítónő-képezdékben is meghonosíttassék.

A kézügyességi oktatásnak szánt fejezetben szerző igen érdekesen, gyakorlatilag bizonyítja, hogy a kézügyességi oktatás egyenértékű a tornával és játékkal, sőt amazoknak kiegészítője, mert míg azok az izomerő, addig ez az érzékek fejlesztésére is szolgál. Az érzékek fejlesztése napjainkban el van hanyagolva, az ének-oktatással gondoskodva van ugyan a hallószerv, az irással- és rajzzal pedig a kéz és szem fejlesztéséről, a kéznek ezen gyakorlása azonban magában tökéletlen, egyoldalú, mert a kéznek csak egyféle tevékenységét kivánja s a kar e mellett is mindig támogatva van. Azt, hogy a kéz minden oldalú mozgást végezhessen, csak a czélszerűen választott kézimunkával lehet elérni. Nemcsak azon tanulók érdeke kivánja meg, hogy a kézügyesség az iskolában fejlesztessék, a kik iparosokká lesznek, hasznát venné annak a tudományos pályára készülő ifju is. Dollinger Gyula tanár nyilatkozatára hivatkozik szerző, a ki a kényesebb és bonyodalmasabb operácziók alkalmával kifejtett ügyességet annak tulajdonítja, hogy mint gyermek sokat foglalatoskodott a gyalupad mellett.

De a hasznossági szempontnál fontosabbnak tartja a jelentés a

kézügyességi oktatás formális jelentőségét, a ki kézimunkával foglalkozott, az megtanult látni, észlelni, megkülönböztetni, észrevenni. Ujabb időben nálunk is létesíttettek a polgári iskolák mellett ipar-tanműhelyek, a jelentés nem ajánlja a kézimunka oktatásnak ilyetén szakszerű berendezését. A nevelő iskolában a kézimunkát paedagógiai szempontok szerint kell tanítani, a czél nem valamely ipar vagy mesterség megtanulása, hanem a kéznek és szemnek ügyesítése, ezért ez oktatást nem ipar- vagy kézimunka, hanem kézügyességi oktatásnak nevezi. A középiskolákban és a polgári iskolák alsó osztályaiban hetenkint két órában meghonosítható lenne a kézügyességi oktatás, mely Ausztriában, Svédországban, Németországban és Svájczban már szép virágzást ért el, s évről-évre terjed. A mint a testi nevelés eszközével foglalkozik szerző, úgy az *énekoktatással* is, a mely az emberi hang tervszerű mívelésére vezet.

Gyermekéveim kedves emlékei újultak meg lelkemben, midőn az *iskolai kirándulásokról* — mint a testi nevelés eszközéről — szóló fejezetet olvastam. Pedig a mi kirándulásaink ritkák s csak nehány órára terjedők voltak s mégis mennyit tanultunk, tapasztaltunk s mily jól mulattunk, s mennyivel közelebb állottunk minden ily kirándulás után egymáshoz, tanítónkhoz; a tanítónak is jó alkalom ez tanítványai megfigyelésére, sok növendékét ilyen alkalmakkor ismerheti meg leginkább. Szerző is ily emlékek hatása alatt áll, midőn felemlíti, hogy tanárjelölt korában tett méréstani kirándulásainak soha nem feledheti jó hatását.

Az iskolai kirándulásnak Francziaországban nagy jelentőséget tulajdonítanak, a párisi tanítóképezde növendékei minden hétben négy órára terjedő kirándulást tesznek Páris nevezetességeinek megszemlélésére, félévenkint egy nagyobb kirándulás van előirva a környékre; a szünidőben pedig nagyobb utazásokat tesznek. Németországban és Svájczban szintén elismerik az ily kirándulások nagy becsét.

A testi nevelés szolgálatában állanak még az *egyéb testedző gyakorlatok*, t. i. a czéllövés, lovaglás, ezeknek azonban csak kivételesen van helyük az iskolában, a vivást mint tornagyakorlatot a gymnasiumok felső osztályaiban megengedhetőnek tartja a jelentés. Nagyon ajánlatosnak mondja az evezést és úszást, télen a korcsolyázást.

A fiuk helytelen testi nevelése mellett még több hibát lát szerző a leányok természetellenes nevelésében. A fiú szabadon járhat-kelhet, neki szabad fútkosni, ugrálni, játszani, a leánygyermek még zsenge korában sem örülhet ily élvezeteknek. Többnyire a szobában ül, még pedig csendesen, mert a hiuságból ráaggatott piperére vigyázni kell.

Gyermekéveiben megfosztják a leányokat a játék gyönyörétől, pedig a gyermekévek örömeit nem lesz módjukban a szülőknek pótolni; szinte áldás az ilyen gyermekekre nézve, ha eljön az iskolába járás ideje. Pedig ott is közülök sokra — kivált ha intézetbe adják — újabb börtön vár. A torna csak igen lassan tud tért hódítani, a játék s iskolai kirándulások nem szokásosak, s igen helyesen jegyzi meg a jelentés irója, hogy az az egy órai merev tartással, kimért lépésekkel végzett séta ugyszólván semmit sem ér.

A helytelen társadalmi szokások és a czélszerűtlen öltözködés mellett a rossz módszerben rejlő túlterhelésről leginkább a leányok nevelésében lehet szó, mert mint a jelentésben olvassuk, sehol sincs annyira elterjedve a gépies magoltatás, mint éppen a leányiskolákban.

A leányokat, — miután a szülők a zongorát, franczia- és talán még az angol nyelvet is szükségesnek tartják, — otthon is nagyon elfoglalják. Méltán kel ki a jelentés az annyira általánossá vált zongoratanítás ellen, mert a nevelés egy pontjában sem lát annyi visszaélést, mint éppen a zongoratanításnál. Helyes ugyan, a tehetséges leánynak alkalmat adni a zene tanulására, kárhoztatandó azonban, hogy a tehetségtelenek tanítására is rengeteg időt s pénzt áldoznak, sokkal hasznosabb lenne az így elvesztegetett időt a szabadban tölteni, de hát ez is divat, ép úgy, mint az idegen nyelvek tanulása.

Sok megszívlelendő dolgot fejteget még szerző a leányok testi nevelését illetőleg, melyekre már térszüke miatt kiterjeszkednem nem lehet. Vegyék meg olvasóink és terjeszszék e kiváló szakismerettel írt könyvecskét, mely, ha a benne foglalt üdvös eszméket nagyobb körre elterjesztenie sikerül, kétségen kívül sokat fog használni nemzetünk egészséges testi és szellemi fejlődésének. *L. E.*

*

DALOSKÖNYV a népiskolák számára kiadott miniszteri tantervhez alkalmazva, szerkesztette *Sztankó Béla* áll. tanítóképző intézeti tanár. Méhner Vilmos kiadása. I—III. rész ára 18 kr., 28 kr., 32 kr.

A fenti czím alatt közelebbről megjelent munka szerzője az eddig megjelent népiskolai daloskönyvek irányával szemben egészen új utat követ. Míg ugyanis a legtöbb daloskönyv szerzője abban találta örömét, hogy idegen nemzetek dalaival áraszsza el iskoláinkat, addig e mű szerzője a nemzeti nevelés szolgálatába szegődve, a nép ajkán élő dalokat, a közkincsként zengő elemeket összegyűjtve és felhasználva — ezeket akarja a népiskolába átültetni. Követésre méltó nemes czél, mert hisz a magyar népiskolai énektanítás czélja nem lehet az, hogy a merőben idegen dallamokkal vagy a többé-kevésbbé rosszul fordított szövegekkel a gyermek természetes irányban fejlődő ízlését és érzékét félrevezesse, hanem az, hogy hazafias dalokkal, magyar dallamokkal a gyermek magyar érzületét megalkossa, fejleszsze és nemesítse.

E daloskönyv minden ízében *magyar;* minden darabja nagy gonddal és szakavatottsággal van megválasztva és felhasználva; úgy hiszszük, hogy a gyermek naiv lelkéhez illők és alkalmasak lesznek arra, hogy a zsenge ifjúság kedélyét képezzék, szivét nemesítsék. Lehetetlen, hogy a gyermek e dalokat meg ne kedvelje és a nemzeti ének iránt rokonszenvet és előszeretetet ne nyerjen. A szövegi rész a gyermek korához, felfogásához mérten alkalmasan illeszkedik a gyermek képzetvilágához s így az iskolai tantárgyakhoz is, így a beszéd és értelemgyakorlatokhoz, a szülőföld-ismerethez s a hazai történelemhez stb. Ezt illetőleg a szerző tekintettel volt a leányiskolák igényeire is. Igen sok dallamhoz párhuzamos szöveget adott, melyek elseje a fiuk, másika a leányok gondolatkörének felel meg. Ezen kívül is nem egy önálló ének a leányok kedves naivitását tartja szem előtt; már ezekhez tartozik a fonódal, vagy a melyben a leányka gondját viseli a virágnak, a libának, a báránykának vagy várja tavaszra a madárkát, dalol biborról, bársonyról, gyöngyös koszorúról, míveli a kertet, gazdaasszonykodik; réczével, tyúkkal bibe-

lődik; barátságot köt a fecskével stb., stb. A párhuzamos szövegek tárgyilag is hangulatilag is megegyeznek egymással.

A daloskönyv tartalmi és alaki jó tulajdonságainak elismerése mellett nem hallgathatjuk el ama megjegyzésünket, hogy keveseljük a III. részben a több szólamú dalokat, talán a második kiadás lehetővé teszi ezen kis hézag kiegészítését.

Szívesen konstatáljuk, hogy e művel gyermekirodalmunk gazdagodott; nem könnyű feladat a gyermek ízlésének megfelelő könyvet szerkeszteni; kicsinyeink mindenből a javát szeretik, a szerző népies és műköltészetünknek valóban a javát adta kezökbe. Ajánljuk ezen művet leányiskolákban tanító tisztelt kollegáink becses figyelmébe.

Hackl Lajos.

*

A «L'ENSEIGNEMENT SECONDAIRE DES JEUNES FILLES» című folyóiratban *Brisson* a következőkben ismerteti *Legouvé Ernőnek*, az általánosan ismert lánglelkű franczia pedagogusnak «*Une élève de seize ans*» (egy 16 éves leánynövendék) című új neveléstani munkáját.

Bizonynyal mindenki tapasztalta, — így szól Brisson, — hogy a társadalom nagyobb része a kérlelhetlen gyűlöletnek egy nemével üldözi a nőnevelést. Mennyi rossz élcz, léha tréfa, gúnyos megjegyzés kering a a magasabb fokú tanintézetet végzett fiatal leányról s mily gyakran hall az ember ilyen kifakadásokat: kiforgatják a nőt az ő természetes valójából azáltal, hogy tudóssá nevelik; szellemét képzetének és szívének rovására gazdagítják; megfosztják költészetétől, természetes bájától. Képzelhető-e egy olyan fiatal leány, a ki boncztant, vegytant, természettant tanul ? ! Valóban nincs szentebb, mint anyáink rokkája és orsója! Azokhoz kell nekünk is visszatérni.

Természetes, hogy ezen állításokban sok a túlzás, de van bennök egy kis igazság is. Mert a ki nem elfogult, belátja, hogy az idő nagyot haladt s hogy a nőnevelésnek szükségképen fejlődnie kellett, a mint a nő társadalmi állása megváltozott, emelkedett. A feleség ma már nem rabszolgája, jobbágya a férjnek, hanem munkatársa, bizalmasa; a ki megosztja férjével az élet minden örömét és bánatát s a ki maga is gyakran hozzájárul a vagyon gyarapításához.

Másrészt az is igaz, hogy az iskolákban túlsokat követelnek, hogy a vizsgálatok, melyekre a fiatal leányok jelentkeznek, nagyon is bonyolultak s a tanulmányok, melyeket 15—18 éves korukig végeznek, nagyon elvontak és túlságosan komolyak. Így a történelmet, földrajzot és természettudományokat épen úgy tanítják a leányiskolákban, mint a fiú középiskolákban, holott mindenki jól tudja, hogy a fiúk ezekben a magasabb iskolákra készülnek elő, míg a leányok tudományos kiképeztetésüket itt már befejezik.

Épen ezeket a túlzásokat emeli ki Legouvé is új munkájának előszavában.

Mi — úgy mond Legouvé — követeltük a leányok és fiúk nevelésében az egyenlőséget, de mi «egyenlőséget a különbségben» kivántunk; az egyenlőséget kivívtuk, de a különbség még hiányzik. Mert ha a két nem közötti hasonlóság az egyenlőséget eredményezte, a különbség az ellentétek természetes következményének tekinthető. És ez a különbség

igen lényeges; a nő képességei csak akkor egyenértékűek a férfiéival, ha nem hasonlók azokhoz; a nő is fogékony, mint a férfi, de fogékonysága egészen más munkakörre irányul; ő is helyet foglal a családban, szerepet visz a társadalomban, de sohasem foglalhatja el azt a helyet a családban, sohasem vihet olyan szerepet a társadalomban, a milyenre a férfi van hivatva. S így a nőt természeténél, képességeinél és kötelességeinél fogva épen olyan jól, de egészen «másképen» kell nevelnünk, mint a férfit. S épen ez a «másképen» az, a mi a mostani leányiskolákban nincsen eléggé szem előtt tartva.

Kifogásolja Legouvé továbbá, hogy a tanítás minden ágában a tartalom, a kivonat, az adat, az évszám stb. képezi a tanító főgondját, pedig hát ismeretet szerezni annyit tesz, mint a lelket táplálni; de testünk sem azzal táplálkozik, a mit megeszünk, hanem azzal, a mit megemésztünk; ismeretünket sem azzal gyarapítjuk, a mit tanulunk, hanem a mit elsajátítunk s viszont csak az válik igazán sajátunkká, a mi természetünkkel megegyezik.

De Legouvé nem elégszik meg azzal, hogy a meglévőt bírálja, hanem az elméletet azonnal egyesíti a gyakorlattal is, a mennyiben a tanításoknak, illetőleg szellemes beszélgetéseknek egész sorozatán mutatja be, hogyan kellene a történelmet, földrajzot, irodalmat a fiatal leányoknak tanítani. Ezek közül különösen kiemelendő az első fejezet: du rôle de l'enfance dans la poésie (a gyermekkor szerepe a költészetben), továbbá a földrajz tanításáról szóló csevegése, mely találékonyságát illetőleg valóban művészinek mondható.

A növendéket tanítani kell s nem visszariasztani; gazdagítani az elmét, de nem kifárasztani; fejleszteni és irányítani a képzelő tehetséget, de nem eltompítani, szóval féltékenyen őrizni és fejleszteni a természetadta képességeket: ez az a czél, melyet Legouvé új munkájának megírásánál maga elé tűzött s a nőnevelés e fontos kérdéseit, melyekkel úgy szólván az egész művelt társadalom foglalkozik, oly szépen és meggyőzően oldotta meg, hogy mindnyájan, a kik a nőnevelés ügyének felvirágozását szívünkön viseljük, őszinte örömmel üdvözöljük a nevelés-tudomány e régi bajnokának új munkáját.

Bár magyar fordítását ismertethetnők minél hamarább.

R. B.